

Συνέντευξη με τον κ. Δουλουφάκη Ευάγγελο (Δ.Ε.), τον κ. Καραντινό Κων/νο
(Κ.Κ.)

και τον κ. Δουλουφάκη Νικόλαο (Δ.Ν.)

Συμμετέχει η μητέρα του κ. Δουλουφάκη Ευάγγελου, κ. Δουλουφάκη Στυλιανή
(Δ.Σ.)

Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεδύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεδύμνου)

9 Ιουνίου 2005

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:

Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Φραγκούλης Εμμανουήλ

CD 1

Ερ. Σήμερα, 9 Ιουνίου του 2005 έχουμε τη χαρά και την τιμή να ηχογραφούμε και να έχουμε εδώ κοντά μας τον Βαγγέλη Δουλουφάκη και τον κύριο Καραντινό Κώστα και τον κύριο Δουλουφάκη Νίκο. Πατέρας ο κύριος Νίκος και γιος ο κύριος Βαγγέλης. Κύριε Βαγγέλη να ξεκινήσουμε από σας. Έτσι ποια ήταν τα πρώτα σας ερεθίσματα να μάθετε λύρα; Πώς και ξεκινήσατε και πιάσατε όργανο;

Δ.Ε. Δεν ξεκίνησα μάλλον ε...
(Γελάει)

Ερ. Καταρχήν να πούμε ότι σας είχαμε γνωρίσει και το '98 στο σπίτι κι είχατε παίξει όταν είχαμε κατέβει με τον καθηγητή τον Αμαργιαννάκη κάτω, τον Μανώλη τον Φραγκούλη, μας είχατε φιλοξενήσει και σας είχαμε ακούσει τότε.

Δ.Ε. Ακριβώς. Τότε σας είχαμε παίξει κομμάτια από το cd που ετοιμάζαμε μέσω του πολιτιστικού συλλόγου που είχαμε στις Δαφνές.

Ερ. Κατάγεστε από τις Δαφνές Ηρακλείου και η μητέρα σας είναι από το Ρέθυμνο, απ' τον Πλάτανο.

Δ.Ε. Ναι, έτσι.

Ερ. Πώς και πιάσατε λοιπόν λύρα;

Δ.Ε. Εγώ ξεκίνησα από την ηλικία των εννέα.

Ερ. Ναι.

Δ.Ε. ... και ξεκίνησα... ένα από τα ερεθίσματα ήταν η γιορτή που αναφέραμε, δηλαδή είχε ξεκινήσει περίπου απ' το '74... '76. Είχε ξεκινήσει η γιορτή του κρασιού στις Δαφνές. Εγώ τότε ήμουν μικρό παιδί και κάθε βράδυ πήγαινα και παρακολουθούσα. Ερχόταν κάθε βράδυ και διαφορετικά σχήματα, διαφορετικές ομάδες και παίζανε. Καλλιτέχνες κρητικοί, έτσι; Οπότε κάποια στιγμή μόνος μου είχα ξεκινήσει κι είχα φτιάξει μία ξύλινη λύρα με χορδές από μιχίνα κι ένα ξύλινο δοκάρι... δοξάρι συγγώμη με μιχίνα πάλι και προσπαθούσα να παίζω.

Ερ. Η μιχίνα τι είναι;

Δ.Ε. Η μιχίνα είναι η μπετονιά, ας πούμε, του ψαρέματος.

Ερ. Ο πατέρας σας διοργάνωνε και διοργανώνει τη γιορτή κρασιού;

Δ.Ε. Όχι, διοργάνωνε.

Ερ. Διοργάνωνε τη γιορτή του κρασιού.

Δ.Ε. Ναι.

Ερ. Στις Δαφνές.

Δ.Ε. Στις Δαφνές.

Ερ. Κι αυτό σημαίνει ότι καλούσε μουσικούς;

Δ.Ε. Καλούσε μουσικούς, ναι. Κάθε βράδυ ήταν και κάποιος άλλος.

Ερ. Και η γιορτή αυτή του κρασιού πόσο διαρκούσε;

Δ.Ε. Ήταν περίπου δεκαπέντε - είκοσι μέρες. Κάθε βράδυ συνεχόμενα ήταν και κάποιος διαφορετικός.

Ερ. Άλλο σχήμα;

Δ.Ε. Άλλο σχήμα, έτσι.

Ερ. Σε μια μεριά;

Δ.Ε. Στην πλατεία του χωριού. Επομένως εγώ πηγαίνοντας κάθε βράδυ εκεί το αυτί μου ξεκίνησε, άκουγε, έτσι; Και εκείνη την εποχή ξεκίνησε ε, πρωτοξεκίνησε ο Μουντάκης τη σχολή στο Ηράκλειο, στο τότε Ωδείο «Απόλλων». Ε... και με την αφορμή αυτή με πήρε ο πατέρας μου και μου λέει έλα πάμε να πας να μάθεις. Αφού με είδε ότι προσπαθούσα από μόνος μου να φτιάξω μια λύρα και να μάθω να παίζω. Ε, και πήγαμε στον Μουντάκη και ξεκίνησα κι έτσι μπήκα ας πούμε στη διαδικασία του να μάθω λύρα.

- Ερ. Πόσο χρονών;
- Δ.Ε. Από εννέα. Εννέα, δέκα χρονών τότε ξεκίνησα απ' τον Μουντάκη ως τα δεκαοχτώ ήμουνα στη σχολή.
- Ερ. Κάτσατε αρκετό καιρό.
- Δ.Ε. Ναι. Μετά σταμάτησα λόγω σπουδών, πανελλήνιες κ.λπ. σταμάτησα, δεν μπόρεσα να συνεχίσω. Αλλά συνέχιζα να πηγαίνω δηλαδή στη σχολή, αλλά μόνος συνέχιζα και μάθαινα κομμάτια, ασχολιόμουν... Αρχισα μετά σιγά - σιγά να μαθαίνω και μαντολίνο γιατί βασικά αν ξέρεις τον σκοπό στη λύρα μπορείς να τον παίζεις στο μαντολίνο, στο λαγούτο...
- Ερ. Ο Μουντάκης πόσους μαθητές είχε; Πώς ήταν το μάθημα, ομαδικό, ατομικό;
- Δ.Ε. Το μάθημα ήταν ομαδικό. Ο Μουντάκης είχε... ξεκίνησαν... όταν πρωτοπήγα εγώ ήταν πάρα πολλά παιδιά, ξεκίνησαν πάρα πολλά παιδιά, ίσως και πάνω από εκατό. Και μέσα στο μήνα είχανε μείνει τα είκοσι.
- Ερ. Όταν λέτε πάνω από εκατό, πού τον ξέρετε τον αριθμό;
- Δ.Ε. Γιατί σε μία μεγάλη αίθουσα κάναμε όλοι μαζί μάθημα.
- Ερ. Εκατό άτομα;
- Δ.Ε. Ναι, αμέ.
- Δ.Ν. Κι αν δεν ήταν εκατό, ήταν πάνω από πενήντα.
- Δ.Ε. Ναι, αλλά τότε το ωδείο είχε μεγάλες αίθουσες, μας έβαζε όλους μαζί, καθόμασταν κάτω και ο Μουντάκης στεκόταν και μας.. Καταρχήν κάναμε πάρα πολλούς μήνες να ξεκινήσουμε να παίζουμε με τα δάχτυλα. Κάναμε πάρα πολλούς μήνες.
- Ερ. Τι σύστημα ακολουθούσε στη διδασκαλία, δηλαδή;
- Δ.Ε. Καταρχήν σε μάθαινε, όπως θυμάμαι, μας έμαθε πώς να πιάνουμε τη λύρα, πώς να πιάνουμε το δοξάρι κι από 'κει και μετά άρχισε να μας μαθαίνει την τεχνική του δοξαριού. Δηλαδή πώς θα έχουμε το δοξάρι ίσιο πάνω στη λύρα και πώς θα μάθουμε το χρόνο μέσα απ' το δοξάρι. Δηλαδή μας μάθαινε τεχνικές μόνο με δοξάρι, χωρίς πατήματα. Ας πούμε για παράδειγμα το πρώτο - πρώτο μάθημα αφού μαθαίνεις ότι πρέπει να κρατάς έτσι τη λύρα με το δοξάρι αντίστοιχα, ήτανε Λα, Σολ. Λα, Σολ.
- Ερ. Λα προς τα έξω.

- Δ.Ε. Το αμέσως επόμενο ήταν... Λα, Λα έτσι απ' έξω... από μέσα προς τα έξω. Λα, Σολ, Λα, Σολ. Μετά Λα και Ρε μαζί... Σολ και Ρε μαζί. Ταυτόχρονα μάθαινες την κίνηση αυτή, το σπάσιμο εδώ...
- Δ.Σ. Το σπάσιμο του καρπού...
- Δ.Ε. Το σπάσιμο εδώ που είναι σημαντικό και το σπάσιμο εδώ που είναι πάλι ένα σημαντικό στοιχείο.
- Ερ. Σας το δίδασκε αυτό πώς να σπάσετε τον καρπό;
- Δ.Ε. Όχι, δεν μας είπε να σπάσετε τον καρπό αλλά το μάθημα που σου έδειχνε, η τεχνική, η άσκηση, εάν είχες την ικανότητα, εάν είχες ως το πούμε το ταλέντο να το έκανες. Γιατί ήταν πολλοί... που μας έλεγε «πρέπει να σπάτε τον καρπό γιατί αλλιώς»... Το έλεγε, το έλεγε. Δεν μπορούσε να σε αναγκάσει να το κάνεις γιατί αν δεν μπορούσες να το κάνεις δεν το έκανες. Δηλαδή κάποια στιγμή ένα παιδί έπαιζε, έπαιζε, έπαιζε και δεν έσπαγε τον καρπό.
- Ερ. Έπαιζε μονοκόμματα.
- Δ.Ε. Έκανε έτσι: Λα, Σολ. Αυτό, σα να...
- Ερ. Κούναγε όλο το...
- Δ.Ε. Ναι, σαν να έκοβε με πριόνι.
- Ερ. Το χέρι επάνω στον ώμο στον αγκώνα; Τι σας έλεγε;
- Δ.Ε. Κάποια στιγμή του πιάνει ενός το χέρι έτσι και του λέει «παίξε». Πού να παίζει; Δηλαδή το χέρι πρέπει να 'ναι εδώ και να παίζεις αυτό το πράγμα... Αν κάνεις έτσι δεν είναι παίξιμο. Οπότε αυτό ήταν για πολλούς μήνες τεχνικές πάνω στο δοξάρι και μετά ξεκινήσαμε σιγά - σιγά να μαθαίνουμε με νότες, μελωδίες, σκοπούς. Και ξεκινήσαμε με πολύ απλά πράγματα, π.χ. Η ξαστεριά, κάποιες βασικές κοντυλιές...
- Ερ. Τις νότες πώς σας τις δίδασκε;
- Δ.Ε. Τις νότες; Ναι, είχε φτιάξει ένα σύστημα αυτός με τη βοήθεια του γιου του. Και είχε αποτυπώσει τις νότες στις αντίστοιχες του ευρωπαϊκού πενταγράμμου. Κι έλεγε δηλαδή η πρώτη νότα που πατάμε στη Σολ, στη λύρα με τον δείκτη είναι η Λα. Και μας είχε αποτυπώσει τον καθαλάρη, το... ε, τη γλώσσα της λύρας με τις χορδές Σολ, Ρε και Λα και τις αντίστοιχες νότες όταν πατάς τα αντίστοιχα δάχτυλα. Λα - Ρε - Σολ, Λα -

Μι - Σι, Σι - Φα - Ντο, Ντο - Σολ - Ρε, Ρε - Λα - Μι. Μι ήταν η ψηλή στην Λα.

Ερ. Και πώς σας τις έγραφε αυτές τις νότες;

Δ.Ε. Λα, όπως γράφουμε Λα με το... λατινικά LA (L-A). Το RE το λατινικό (R-E). Το DO (D-O). Έτσι μας έγραφε. Μας έλεγε, ε, μας έπαιζε το κομμάτι, το πρώτο γύρισμα ενός κομματιού για παράδειγμα, έτσι; Μας το έπαιζε, μετά μας έγραφε, μας έλεγε τις νότες παίζοντας...

Ερ. Τις τραγουδούσε δηλαδή την ώρα που έπαιζε;

Δ.Ε. Ναι, ναι, την ώρα που έπαιζε και μετά τις έγραφε σ' ένα πίνακα που είχε πίσω του.

Ερ. Θέλετε να μας δείξετε σ' ένα χαρτί ακριβώς πώς τις έγραφε; Αν έβαζε τελείες κόμματα, τι έβαζε;

Δ.Ε. Έβαζε κόμματα μόνο.

Ερ. Να πάρουμε μια ιδέα, έτσι.

Δ.Ε. Έβαζε κόμματα και μετά...

Ερ. Θέλετε χαρτί με πεντάγραμμο;

Δ.Ε. Όχι, όχι. Όχι, δεν χρησιμοποιούσαμε. Μια κόλλα απλή. Έγραφε ας πούμε... Η Ξαστεριά έτσι: re sol sol sol re.

Ερ. Από κάτω μετά πήγαινε;

Δ.Ε. Sol sol sol la si... κι έβαζε εδώ το κόμμα και την παύση... la si, la si do... re re re sol. Έτσι έγραφε.

(Γράφει)

Ερ. Και το τραγουδούσε;

Δ.Ε. Ναι.

Ερ. Έτσι όπως μας το 'πατε;

Δ.Ε. Όπως το έπαιζε έλεγε και τις νότες παράλληλα. Και μετά μας άφηνε και το μαθαίναμε εκεί.

Ερ. Και τι γινότανε δηλαδή, αν ήταν είκοσι παιδιά μέσα παίζαν όλα ταυτόχρονα;

Δ.Ε. Ναι, μετά αφού είχαμε μάθει το πρώτο, ας πούμε, κομμάτι ερχόταν πάλι και μας έβαζε όλους μαζί κι αυτός από πάνω και παίζαμε πάλι αυτό το κομμάτι και το παίζαμε εκεί, μόνοι μας.

- Ερ. Πόσο χρονών ήταν ο Μουντάκης τότε όταν ξεκινήσατε ας πούμε δέκα χρονών εσείς;
- Δ.Ν. Το '79... Ξεκίνησε το '79 αλλά αυτός γεννήθηκε το '27...
- Ερ. Δεν ξέρω όμως αν ακούγεστε από εκεί που κάθεστε, έχω ρυθμίσει την ένταση στο τέρμα αλλά είστε λίγο μακριά, καλύτερα να έρθετε κοντά, μπράβο.
- Δ.Ν. Ο Μουντάκης γεννήθηκε το '79, άρχισε, το πρώτο μάθημα το έκανε...
- Ερ. Πότε γεννήθηκε;
- Δ.Ν. Το '27, το '27 γεννήθηκε. Άρχισε τα μαθήματα το '79, άρα ήταν πόσο; Πενήντα χρονώ; Πενήντα δύο;
- Ερ. Το '79 άρχισε πρώτη φορά με το ωδείο αυτό;
- Δ.Ν. Ναι, στο ωδείο Ηρακλείου, στο «Απόλλων». Ο πρώτος μαθητής, έχουμε και το σχετικό έντυπο εκείνο, ήταν ο Βαγγέλης, ο πρώτος μαθητής.
- Ερ. Όταν λέμε ο πρώτος, απ' την πρώτη χρονιά ή ο πρώτος πρώτος;
- Δ.Ν. Που ενεγράφη... ο πρώτος μαθητής που ενεγράφη στο ωδείο, στη σχολή του Μουντάκη. Ο πρώτος μαθητής.
- Ερ. Α, έχουμε και τον πρώτο μαθητή του Μουντάκη, μάλιστα.
- Δ.Ν. Ακόμα μία λεπτομέρεια. Μία λεπτομέρεια. Το πρώτο έτος όπως είπε ο Βαγγέλης πήγαν τουλάχιστον εκατό παιδιά. Στο δεύτερο μήνα μείναν είκοσι. Στο τέλος του χρόνου από αυτά που είχαν μείνει, τον επόμενο χρόνο ήρθαν τρεις για να ακολουθήσουν, για να συνεχίσουν. Μόνο τρία παιδιά.
- Ερ. Γιατί;
- Δ.Ν. Περισσότερο βιαζόνταν οι γονείς να δουν τα παιδιά τους τελειωμένους λυράρηδες σ' ένα χρόνο.
- Ερ. Εσείς κύριε Νίκο δεν βιαζόσασταν να δείτε τον Βαγγέλη τελειωμένο λυράρη, να παίζει ωραία;
- Δ.Ν. Εγώ όμως έβλεπα την προσπάθεια του Μουντάκη κι έβλεπα ότι στηριζόταν σε σωστές βάσεις κι εξάλλου ήταν δέκα χρονών το παιδί, τι να το κάνω; Λυράρη δέκα χρονών; Δεν γίνεται.
- Ερ. Τα άλλα παιδιά τι ηλικία είχανε;
- Δ.Ν. Ε, ήτανε και από δέκα χρονών μέχρι δεκαπέντε μέχρι και είκοσι. Ήρθαν και μεγάλοι. Εγώ θυμάμαι έναν ιερωμένο, κάθισε δυο χρόνια ένας

ιερωμένος, ένας ταγματάρχης της χωροφυλακής, ε, στρατηγός. Ήρθε και έκανε μάθημα ο άνθρωπος, ένας άλλος συνταγματάρχης απόστρατος. Ήρθαν αλλά φεύγανε. Δεν μπορούσαν να μάθουν.

Ερ. Δε μου λέτε, έκανε διαχωρισμό κι αξιολόγηση ο Μουντάκης ο ίδιος; Έλεγε ας πούμε σε κάποιον «παιδί μου εσύ δεν κάνεις και να σταματήσεις» ή στους γονείς ή στο ίδιο ή τα παιδιά αυτά που...

Δ.Ε. Από μόνα τους εγκαταλείπανε.

Ερ. Από μόνα τους φύγανε;

Δ.Ε. Εγκαταλείπανε από μόνα τους.

Ερ. Ο ίδιος δηλαδή δεν είπε ποτέ σε κάποιον...

Δ.Ε. Όχι, δεν είπε «εσύ δεν κάνεις» ή «δε θέλω να σου μάθω εσένα» ή οτιδήποτε.

Ερ. Όχι «δε θέλω να σου μάθω» αλλά εσύ μπορεί να μην...

Δ.Ε. Όχι. Δηλαδή με την έννοια ότι «και να σου δείξω δεν πρόκειται να... δεν έχεις το ταλέντο», ας το πούμε να...

Ερ. Πώς λέμε ξύλο απελέκητο;

Δ.Ε. Ναι, ναι, ακριβώς. Όχι, προσπαθούσε εκεί, απλώς ξεκαθαρίζανε μόνα τους τα παιδιά μετά.

Ερ. Υπήρχε στο ωδείο καθορισμένος χρόνος στη σχολή της λύρας; Δηλαδή όταν πήγες εσύ ήξερες ότι πρέπει να κάνεις κάποια χρόνια; Εάν πήγαινες καλά ας πούμε. Έπαιρνες κανένα πτυχίο κατ' αρχήν;

Δ.Ε. Όχι, όχι. Τότε όχι. Αυτό μετέπειτα προσπάθησε να κάνει κάτι ο Μουντάκης δηλαδή να δώσει ένα πτυχίο ότι έχεις σπουδάσει την κρητική ας πούμε παραδοσιακή μουσική και αυτό δεν ξέρω κατά πόσο το συνεχίσανε μετά το θάνατό του δηλαδή το ίδιο το ωδείο ή με κάποιο άλλο ωδείο που συνεργάστηκε στη συνέχεια. Εγώ βέβαια δεν... και αυτό το ξεκίνησε παράλληλα με τη μάθηση σολφέζ. Δηλαδή από κάποιο σημείο και μετά είχαμε ξεκινήσει, εγώ παρακολούθησα δυο χρόνια αλλά μετά το σταμάτησα, σολφέζ.

Ερ. Ποιος σας έκανε σολφέζ;

Δ.Ε. Ένας καθηγητής απ' το ωδείο παράλληλα με το μάθημα της λύρας.

Ερ. Όταν λέμε σολφέζ; Σολφέζ στο πεντάγραμμο με το χεράκι πάνω - κάτω;

- Δ.Ε. Στο πεντάγραμμο, ακριβώς, με νότες κ.λπ.
- Ερ. Άρα ξέρετε να διαβάσετε νότες;
- Δ.Ε. Κάποιες ναι. Τώρα δεν... Από 'κει και μετά δεν ξανασχολήθηκα εγώ με αυτά τα πράγματα αλλά εάν συνέχιζα θα μπορούσα να αποκτήσω ως πούμε ένα δίπλωμα κρητικής ως πούμε παραδοσιακής μουσικής.
- Ερ. Προσπάθησε δηλαδή στο υπουργείο να το κάνει αναγνωρισμένο όργανο;
- Δ.Ε. Προσπάθησε στο υπουργείο να το κάνει και δεν ξέρω αν έχει, ναι, να δίνεται επίσημα πτυχίο ότι γνωρίζεις το όργανο το κρητικό.
- Ερ. Να είναι αναγνωρισμένο απ' το κράτος ως πούμε.
- Δ.Ε. Ακριβώς, να είναι αναγνωρισμένο απ' το κράτος για να μπορείς να πας σε μουσικό σχολείο να διδάξεις ή να πας σε κάποιο ωδείο να διδάξεις επισήμως πλέον.
- Ερ. Εσύ που έκανες οχτώ χρόνια λύρα εκεί έχεις κάποιο χαρτί από τον Μουντάκη;
- Δ.Ε. Όχι, εγώ δεν έχω τίποτα.
- Ερ. Ούτε βεβαίωση; Ενδεικτικό με βαθμούς στο τέλος της χρονιάς;
- Δ.Ε. Όχι, όχι. Μόνο τις εγγραφές του ωδείου, του τότε, που δεν νομίζω να υπάρχουν πλέον, είναι τόσο παλιά. Απλώς είναι κάποιες συμμετοχές που είχαμε στις εκδηλώσεις που παίξαμε και κάποιες συναυλίες που είχαμε δώσει.
- Ερ. Μουσικά γυμνάσια υπήρχαν τότε; Ότι ήθελε να έχει κάποιος ένα πτυχίο για να...
- Δ.Ε. Τότε όταν πήγα εγώ, όχι. Αλλά όταν μετά το... '90, '91, '92 που ξεκίνησε αυτή η διαδικασία του να επισημοποιηθεί η διδασκαλία και να δοθεί άδεια απ' το Υπουργείο Παιδείας τότε είχε ξεκινήσει κι η διαδικασία των μουσικών γυμνασίων και σχολών.
- Ερ. Ο γιος του ο Κώστας ο Μουντάκης, ε, ο Μάνος που έχει βγάλει κι αυτό το βιβλίο; Τι είπατε; Ότι αυτό το σύστημα της σημειογραφίας το είχε επινοήσει ο Μάνος;
- Δ.Ε. Επειδή ο Μουντάκης δεν ήξερε ούτε πεντάγραμμο, ούτε ήξερε... έως τότε δεν είχε καταγραφεί ένα σύστημα διδασκαλίας. Επομένως τον βοήθησε ο γιος του να καταγράψει ως πούμε τις νότες αυτές, όπως σας είπα. Δηλαδή

μας είχε κάνει αυτό το σχήμα. Αυτό είναι η γλώσσα της λύρας, έτσι (σχεδιάζει ταυτόχρονα), και μας είχε κάνει τη Λα, Ρε, και η Σολ και μας είχε βάλει τις νότες εδώ. Λα, Μι, Σι. Σι, Φα, Ντο. Εδώ Ντο, Σολ, Ρε. Ρε, Λα, Μι. Οι βασικές νότες. Και μετά αφού μας έδειχνε το κομμάτι μας έγραφε τις νότες έτσι.

Ερ. Αλλά ήξερε να τις τραγουδάει, ε;

Δ.Ε. Ναι. Ναι.

Ερ. Τι άνθρωπος ήτανε; Όταν έκανε μάθημα ας πούμε;

Δ.Ε. Ε, τι άνθρωπος... Είχε πολύ υπομονή κατ' αρχήν, πράος.

Ερ. Αυτό είναι για δάσκαλο το πρώτο, ε;

Δ.Ε. ...γιατί αν δεν είχε υπομονή... Κι ήταν πολύ ευγενικός, καθόλου απότομος...

Ερ. Εσείς αν δε μαθαίνατε το μάθημα φοβόσασταν να παρουσιαστείτε την επόμενη φορά;

Δ.Ε. Όχι, δεν είχε τέτοια. Δεν είχε τέτοια. Ούτε φεύγαμε και μας έλεγε ότι «τώρα θα πάτε στο σπίτι σας και πρέπει να κάτσετε να μάθετε, να μελετήσετε». Αυτά τα κάναμε από μόνοι μας και το κάναμε επειδή μας άρεσε να μάθουμε, έτσι; Και αυτό που μας δίδαξε είναι να αγαπάμε τη μουσική μας, από 'κει ξεκίνησε δηλαδή η επιτυχία του εγχειρήματος που έκανε ο Μουντάκης τότε.

Ερ. Το ωδείο είχε άλλα όργανα;

Δ.Ε. Βεβαίως.

Ερ. Ήταν κανονικό ωδείο;

Δ.Ε. Ήταν κανονικό ωδείο.

Ερ. Είχε φερ' ειπείν καθηγητές του βιολιού, πιάνου...;

Δ.Ε. Πιάνου, κιθάρας, τα πάντα. Κανονικό ωδείο.

Ερ. Πόσα χρόνια κράτησε το ωδείο;

Δ.Ε. Το ωδείο κράτησε αρκετά. Δεν ξέρω βέβαια αν τώρα υφίσταται ως ωδείο «Απόλλων» ή αν έχει αλλάξει κάποια ονομασία αλλά τότε που έφυγα εγώ υπήρχε ακόμα, έτσι; Δηλαδή ως το '88 που σταμάτησα εγώ υπήρχε ακόμα το ωδείο.

Ερ. Είχε άνδηση έτσι ή ήταν σε παρακμή, ας πούμε;

Δ.Ε. Τελευταία είχε μια κάμψη, είχε μια...

- Ερ. Ήτανε στο Ηράκλειο;
- Δ.Ε. Ναι, στο Ηράκλειο.
- Ερ. Σε ποιο δρόμο;
- Δ.Ε. Τότε ξεκίνησε πίσω από το ξενοδοχείο «Ατλαντίς». Τώρα πιθανότατα αν υπάρχει ακόμα το ωδείο να έχει αλλάξει. Είναι αλλού.
- Ερ. Ξέρετε ποια άλλα ωδεία υπήρχαν εκεί στην περιοχή;
- Δ.Ε. Δεν ξέρω να σας πω.
- Ερ. Υπήρχε κανένας άλλος που δίδασκε λύρα;
- Δ.Ε. Τότε όχι. Μετά ξεκίνησαν, μετά, πολύ μετά.
- Ερ. Πόσο μετά;
- Δ.Ε. Δεν ξέρω να σας πω αλλά...
- Ερ. Ποιος άλλος ας πούμε εκεί στην περιοχή δίδασκε;
- Δ.Ε. Εκεί στην περιοχή κανένας αλλά μετά αφού μαθεύτηκε ότι ο Μουντάκης κάνει μαθήματα γιατί παράλληλα άνοιξε και στο Ρέθυμνο αντίστοιχο ωδείο και στα Χανιά. Ε, μετά ξεκίνησαν κι άλλοι να κάνουν κάτι αντίστοιχο. Κάποια στιγμή ήτανε, ερχόταν και τον βοηθούσε κι ο Ψαρογιάννης...
- Ερ. Στο Ρέθυμνο και τα Χανιά το ωδείο πάλι ήταν υπεύθυνος ο Μουντάκης;
- Δ.Ε. Πήγαινε κάθε μέρα, μια συγκεκριμένη μέρα την εβδομάδα ήταν στα Χανιά, στο Ρέθυμνο και στο Ηράκλειο.
- Ερ. Τα μαθήματα ας πούμε, έλεγε «θα έρθετε δύο εικοσάλεπτα τη βδομάδα»; Πώς ήταν, ήταν εβδομαδιαία, ωριαία;
- Δ.Ν. Όχι, όχι. Μια φορά τη βδομάδα, ας πούμε 6:00-8:00 μ.μ. Ούτε απουσίες κρατούσε, ούτε παρουσίες, ούτε τίποτα. Ήταν ανοιχτός, ήταν εκεί από πριν, πάντα, ό,τι ώρα κι αν πήγαινες ήταν εκεί. Υποδεχόταν τα παιδιά. Ε, άρχιζε κάποια στιγμή, όταν πήγαινε 8:00, 8:30, «παιδιά και την άλλη φορά με το καλό. Καληνύχτα». Ούτε ποιοι ήρθαν, ούτε γιατί ήρθαν, ούτε γιατί δεν ήρθαν. Τίποτα. Δεν τον ενδιέφερε το γραφειοκρατικό. Εγώ πιστεύω επειδή έζησα την κατάσταση αυτή, πήγαινα κάθε μέρα και παρακολουθούσα τα μαθήματα...
- Ερ. Μαζί με το Βαγγέλη;
- Δ.Ν. Ναι, παρακολουθούσα. Απλώς θεατής.

- Ερ. Γιατί; Επειδή σας άρεσε η λύρα;
- Δ.Ν. Όχι, πήγαίνα το παιδί. Τι θα έκανα; Ήταν εννιά χρονών.
- Ερ. Καθόσασταν μες στην τάξη όμως.
- Δ.Ν. Ναι, όχι μόνο εγώ κι άλλοι γονείς που πήγαίνανε μικρά παιδιά. Δεν ενοχλούσαμε. Ήταν μια μεγάλη αίθουσα, τεράστια. Δεν ενοχλούσαμε, σε μια άκρη. Αποκόμισα λοιπόν την αίσθηση και την εντύπωση και μάλλον την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος αυτός δεν είχε σχέση με τα λεφτά, η προσπάθειά του αυτή κι η ενέργεια ήταν για τη διάδοση της κρητικής μουσικής, για κύριο λόγο. Τα χρήματα δε νομίζω ότι αυτός τα έλαβε υπ' όψιν και τα μέτρησε.
- Ερ. Ήταν ακριβά τα δίδακτρα;
- Δ.Ν. Όχι ιδιαίτερα. Όχι ιδιαίτερα.
- Ερ. Εκείνη την εποχή θυμάστε περίπου το ποσό;
- Δ.Ν. Δεν μπορώ να θυμηθώ. Αν το ήξερα μπορεί να κρατούσαμε τις...
- Δ.Σ. Ναι, έχουμε φυλάξει ορισμένα πράγματα αλλά δεν το ήξερα.
- Δ.Ν. Έχουμε φυλάξει κι ηχογραφημένο...
- Ερ. Ήταν δηλαδή ας πούμε ποσό που οποιοσδήποτε μπορούσε να το δώσει;
- Δ.Ν. Ναι, μπορούσε οποιοσδήποτε να το δώσει, ναι, οποιοσδήποτε να το δώσει. Έχουμε ηχογραφήσει την ώρα της διδασκαλίας, έχουμε ηχογραφήσει τα δάχτυλα, τα νύχια που ακουγόντουσαν την ώρα που έκανε το μάθημα, που έπαιζε... στη γλώσσα της λύρας, χωρίς να μιλάει... Ναι.
- Δ.Ε. Κι ακούγονται μετά όλα τα παιδιά που παίζουν από κάτω μετά όλα μαζί.
- Δ.Ν. Τους είχε πάρει ένα... πώς λέγεται αυτό που κρατάει το χρόνο;
- Ερ. Μετρονόμος.
- Δ.Ν. Ναι, μετρονόμος. Χρονόμετρο. Προσπάθησε να το πάρει το κάθε παιδί κι επί μήνες ολόκληρους το μάθημα ήταν πάνω με το χρονόμετρο αυτό για να κρατάνε το χρόνο, να είναι μες στο χρόνο τα παιδιά.
- Ερ. Αν ήταν τώρα εν ζωή, πιστεύετε ότι θα είχε αλλάξει κάτι στη μουσική ζωή του Ρεδύμνου... και του Ηρακλείου;
- Δ.Ε. Αν ήταν ο Μουντάκης ακόμα στη ζωή; Γενικά, ναι. Στη μουσική μας, ναι, πιστεύω ότι ναι.
- Ερ. Ας πούμε συνέχεια ακούμε Θανάσης Σκορδαλός, Κώστας Μουντάκης.

- Δ.Ε. Ναι, οι δύο βασικοί πυλώνες.
- Ερ. Εντάξει και Ροδινό κι άλλα ονόματα αλλά οι βασικοί πυλώνες είναι αυτοί ή οι βασικές επιρροές των σημερινών λυράρηδων προέρχονται από αυτούς τους δύο. Τι είχε αυτός το τόσο σημαντικό, ο Κώστας Μουντάκης κι έχει μείνει;
- Δ.Ε. Τι είχε σημαντικό; Κατ' αρχήν ήταν πολύ δεξιοτέχνης. Σε υπερβολικό βαθμό που έφτανε τη δυσκολία στο να παίζεις κομμάτια του.
- Ερ. Δηλαδή τη στόλιζε περίτεχνα τη μελωδία;
- Δ.Ε. Όχι μόνο στα δάχτυλα αλλά και στο δοξάρι. Δηλαδή υπάρχουν κομμάτια του Μουντάκη που παίζει διπλά δοξάρια μέσα που... οι κοντυλιές που παίξαμε ας πούμε ή η σούστα που έχει διπλά δοξάρια μέσα που αν το παίζεις τελείως απλά είναι ένα συνηθισμένο κομμάτι, αν το παίζεις όμως με διπλά δοξάρια δεν το αναγνωρίζεις. Αλλάζει τελείως.
- Ερ. Μπορείς σε παρακαλώ να πιάσεις τη λύρα να μας δείξεις το διπλό δοξάρι; Επειδή το ακούω και θα ήθελα να το δω, έτσι, τι είναι το διπλό δοξάρι.
- Δ.Ε. Να σας δείξω.
(Φέρνει τη λύρα).
(Παίζει στη λύρα το «απλό» σε σούστα)
Αυτό είναι το απλό.
(Παίζει στη λύρα)
- Ερ. Εσείς όταν παίζετε λέτε «ντο ρε μι ρε ντο» (τραγουδάει με νότες);
- Δ.Ε. Όχι δε λέω. Εγώ τα ξέρω απ' έξω.
- Ερ. Δεν σας έρχεται να τα τραγουδήσετε με νότες;
- Δ.Ε. Όχι.
- Ερ. Μπορεί να μου εξηγήσεις σε παρακαλώ με τις κινήσεις που κάνεις στο δοξάρι σου και στο χέρι σου ποιο είναι απλό και ποιο διπλό;
- Δ.Ε. (Παίζει στη λύρα σούστα, το ίδιο γύρισμα και συνεχίζει με «διπλό» άλλο γύρισμα)
Το τελευταίο ήταν διπλό. Αυτό είναι το «διπλό».
(Ξαναπαίζει το «διπλό»)
- Ερ. Έχει περισσότερα γεμίσματα;
- Δ.Ε. Στη μία νότα παίζεις δύο φορές το δοξάρι.

- Ερ. Αυτό θέλω αναλυτικά να παίζεις μόνο μία νότα να μας πεις αυτό είναι «απλό», αυτό είναι «διπλό». Τη μια νότα. Δηλαδή αν όχι μία, δύο, τρεις νότες, όσες χρειάζεται.
- Δ.Ε. (Ξαναπαίζει ένα τμήμα)
Αυτό ήταν που λέω.
- Ερ. (Τραγουδάει το κλείσιμο)
Αυτό ήταν διπλό; Και πώς θα ήταν το μονό δηλαδή;
- Δ.Ε. Το μονό είναι:
(Παίζει λύρα)
(Συνεχίζει να παίζει λύρα)
Αυτό είναι το διπλό.
- Ερ. Διπλάσιες κινήσεις στο δοξάρι, αυτό είναι το διπλό δοξάρι... Δεν έχει σχέση δηλαδή με τη μελωδία, να πιάσεις ας πούμε και Σολ κάτω...
- Δ.Ε. Όχι, όχι. Το οποίο είναι χαρακτηριστικό του Μουντάκη.
- Ερ. Και το έκανε σε σούστα μόνο ή και σε άλλους σκοπούς;
- Δ.Ε. Σε κοντυλιές...
- Κ.Κ. Όσοι τώρα δεν έχουνε δοξάρι αυτό το πράγμα δεν μπορεί να βγει.
- Δ.Ε. Ναι, αν δεν έχεις το σπάσιμο δε βγαίνει αυτό.
- Κ.Κ. Δε βγαίνει, δεν παίζεται.
- Ερ. Άλλο χαρακτηριστικό που είχε εκτός από το διπλό δοξάρι στην τεχνική;
- Δ.Ε. Τα δάχτυλα, στην τεχνική τα δάχτυλα...
- Ερ. Δηλαδή;
- Δ.Ε. Στόλιζε πολύ με τρίλιες και με... πώς τα λένε αυτά... ναι, τρέμολο. Και χρησιμοποιούσε πάρα πολύ αυτό το μικρό δαχτυλάκι.
- Ερ. Το πέμπτο.
- Δ.Ε. Το τέταρτο.
- Ερ. Ναι, το τέταρτο.
- Δ.Ε. Ναι, πάρα πολύ.
- Κ.Κ. Πρώτο - τέταρτο.
- Δ.Ε. Πάρα πολύ. Βασικά όλα τα χρησιμοποιούσε αλλά πολύ αυτό που δεν το χρησιμοποιούνε σχεδόν, δηλαδή η πλειοψηφία δεν χρησιμοποιεί πλέον το μικρό.

- Ερ. Μπορείς να μας δώσεις ένα παράδειγμα πρώτο τέταρτο δάχτυλο;
- Δ.Ε. Στη σούστα για παράδειγμα.
(Παίζει σούστα στη λύρα).
Χρησιμοποιούσε βέβαια και πολύ τις διπλές. Εδώ στη σούστα παίζουμε διπλή τη Ρε μαζί με τη Ρε πάλι.
(Παίζει σούστα πάλι)
Διπλό.
(Συνεχίζει να παίζει σούστα)
Μονό.
(Συνεχίζει να παίζει σούστα)
Νομίζω ότι εδώ φάνηκε η διαφορά.
- Ερ. Ανοιχτή όπως παίζατε τώρα τη Ρε, τη μεσαία, παίζετε τη χοντρή, τη Σολ, σε σκοπούς; Ανοιχτή δηλαδή, διπλόχορδα να ακούγονται ταυτόχρονα.
- Δ.Ε. Βεβαίως.
- Ερ. Υπάρχουν κάποιοι χαρακτηριστικοί σκοποί που τη χρησιμοποιείτε ή σε συρτά μπορεί να πιάσετε και Σολ;
- Δ.Ε. Ναι, σε κάποια συρτά έπαιζε. Όπως...
- Ερ. Για τον Μουντάκη λέμε τώρα ή για σας;
- Δ.Ε. Για τον Μουντάκη. Κάποια χαρακτηριστικά έτσι της τεχνικής τα παίζω κι εγώ έτσι δηλαδή, βασικά απ' αυτόν τα έμαθα.
- Ερ. Σε ποια συρτά ας πούμε παίζουν με Σολ;
- Δ.Ε. Γιατί αυτά ανατρέχουμε σε αυτό που έλεγα ότι μας έμαθε, μας μάθαινε την τεχνική του δοξαριού δηλαδή, αυτό που λέγαμε Λα.
(Παίζει ασκήσεις για το δοξάρι)
Λα - Ρε, Λα - Σολ. Και μετά Λα Λα, Ρε Ρε... Λα Λα Λα, Σολ Σολ Σολ.
- Ερ. Δάχτυλα τίποτα. Ανοιχτές.
- Δ.Ε. Καθόλου. Δηλαδή βλέπεις ότι δένουν το πώς ξεκίνησε και το πώς σε έβαλε στο να μάθεις να παίζεις τη λύρα, έτσι; Δε σου είπε «πιάσ' τη και πάμε κοντυλιές ή πάμε ένα συρτό» ή οτιδήποτε. Γι' αυτό ήταν τεχνικός ο τρόπος που...
- Ερ. Πότε άρχισε να σας μαθαίνει κομμάτια κανονικά; Στο δεύτερο χρόνο;

- Δ.Ε. Αρκετούς μήνες μετά, ναι, εκεί περίπου. Όλο αυτό το διάστημα ήταν τεχνική. Εδώ, το σπάσιμο της λύρας εδώ γιατί κι αυτό είναι σημαντικό.
- Ερ. Πού σας έλεγε να ακουμπάτε τη λύρα;
- Δ.Ε. Εκεί, στο πλάι, όχι εδώ πάνω, στο πλάι. Στο πλάι.
- Ερ. Από πού την έχετε αγοράσει;
- Δ.Ε. Αυτή από το Ηράκλειο. Ένας κατασκευαστής...
- Ερ. Σας είχε πει όταν πήγατε στη σχολή ας πούμε «πάρε από κει λύρα, είναι καλή»;
- Δ.Ε. Όχι, όχι ο καθένας από όπου ήθελε. Κάποιοι είχαν αγοράσει καινούριες πολύ καλές, πολύ ακριβές στα παιδιά τους και μετά αναγκαζόνταν και τις αφήναν, τις πουλούσαν δεν ξέρω, γιατί δεν συνεχίζαν τα παιδιά. Δηλαδή ούτε σου είπε «πήγαινε πάρε μια καλή, πάρε μια κακή λύρα ή μια πάρε» οτιδήποτε. Οι επιλογές ήταν καθαρά προσωπικές.
- Ερ. Στις κοντυλιές τι έκανε και είχε αυτό το ιδιαίτερο χρώμα; Στη σούστα ας πούμε μας είπατε λίγο για το διπλό δοξάρι.
- Δ.Ε. Το διπλό δοξάρι πάλι και πολύ τρίλια, πολύ τρίλια σε όλα τα δάχτυλα σχεδόν. Δηλαδή:
(Παίζει στη λύρα κοντυλιές)
Εδώ έπαιζε και την Ντο. Και οι κοντυλιές βέβαια πάλι «διπλό».
(Συνεχίζει να παίζει στη λύρα κοντυλιές)
- Ερ. Έλεγε τίποτα για το δάχτυλο, αν πρέπει πώς να το βαστά;
- Δ.Ε. Όχι, όχι. Αυτά τα μαθαίνεις με την εξάσκηση.
- Κ.Κ. Αυτό είναι η νότα που λέγαμε. Η νότα. Παίζει τώρα ο Βαγγέλης και βγαίνει η γλυκάδα ή ο ήχος ο μπάσος, γεμάτος, ο στρογγυλός. Άμα δεν έχεις τη νότα μέσα όλα αυτά τώρα που παίζει ο Βαγγέλης και καλά τις τονικές θα ακουγότανε ιιι, δηλαδή άψυχο, αυτή είναι η νότα του καθενός.
- Ερ. Αν έπαιζε μόνο τη μελωδία δηλαδή.
- Κ.Κ. Ή βλέπεις ξέρω 'γω κάποιον και ξεκινάει ένα ταξίμι και κάνει... δηλαδή η πρώτη του νότα και καταλαβαίνεις θα παίζει ή δεν θα παίζει. Άμα ξέρουμε από μουσική, έτσι; Γιατί στη λύρα υπάρχουν και τα καλά και τα κακά.
- Ερ. Βέβαια. Στη σχολή κύριε Βαγγέλη υπήρχε και λαούτο δηλαδή δάσκαλος που να μάθει κάποιο παιδί και λαούτο αν ήθελε;

- Δ.Ε. Όχι, δεν είχε καθόλου.
- Ερ. Ο Μάνος δίδασκε καιιά φορά;
- Δ.Ε. Ο Μάνος ήταν στην Αθήνα.
- Δ.Ν. Ο Μάνος δεν ήρθε ποτέ.
- Ερ. Δεν ήρθε ποτέ στη σχολή, ε;
- Δ.Ε. Όχι, καθόλου. Ο μόνος που πέρασε απ' τη σχολή κάποια στιγμή ήταν ο Ψαρογιάννης τον οποίο βοηθούσε κάποια στιγμή στην εκμάθηση τον Μουντάκη και ο Ρος Ντέιλι, και αυτός...
- Ερ. Όταν λέτε τον βοηθούσε;
- Δ.Ε. Δηλαδή βοηθούσε στη διδασκαλία. Επειδή κάποιες φορές κουραζόταν αρκετά και όταν ξεκίνησε και πήγαινε στα Χανιά, στο Ρέθυμνο είχε ασ πούμε πάρα πολλά στο κεφάλι του οπότε βοηθούσε στο... δηλαδή μας μάθαινε κάποια κομμάτια αντί για τον Μουντάκη.
- Ερ. Τον είχατε ακούσει ζωντανά τον Μουντάκη;
- Δ.Ε. Ναι, πολλές φορές.
- Ερ. Σε τι; Σε μαγαζί; Σε πανηγύρι;
- Δ.Ε. Α, εννοείτε σε γλέντι;
- Ερ. Ναι.
- Δ.Ε. Σε γλέντι όχι, δεν είχε τύχει. Απλώς τον είχα ακούσει στις συναυλίες που δίναμε. Γιατί είχαμε κάνει κάποιες συναυλίες, κάμποσες.
- Ερ. Απ' το ωδείο;
- Δ.Ε. Απ' το ωδείο, ναι.
- Ερ. Και έπαιζε μαζί σας ή έπαιζε ως δάσκαλος με κάποιον άλλον ασ πούμε;
- Δ.Ε. Όχι. Ήμασταν εμείς είκοσι παιδιά απ' το ωδείο και αυτός διέδυνε τότε.
- Ερ. Διέδυνε;
- Δ.Ε. Ναι. Δηλαδή διέδυνε εμάς, μας έλεγε, μας κατεύθυνε.
- Ερ. Με τα χέρια; Με μπαγκέτα;
- Δ.Ε. Με τα χέρια, με τα χέρια. Και μετά είχε και τη λύρα μαζί του και πολλές φορές έπαιζε. Δηλαδή παίζαμε ασ πούμε κοντυλιές και κάποια στιγμή σταματούσαμε εμείς τελειώνοντας τις κοντυλιές και έπιανε αυτός και έβαζε τη λύρα έτσι κι έπαιζε πεντοζάλη που είναι πάρα πολύ δύσκολο να παίζεις πεντοζάλη εδώ πάνω. Έτσι, όρδιος...

- Ερ. Στο λαιμό δηλαδή όρθια η λύρα χωρίς στήριγμα στο πόδι.
- Δ.Ε. Βέβαια. Πεντοζάλη να παίζεις είναι πάρα πολύ δύσκολο.
- Ερ. Όταν λέτε σας διεύθυνε, εσείς ας πούμε ήσασταν είκοσι μαθητές, παίζατε ταυτόχρονα την ίδια μελωδία;
- Δ.Ε. Βέβαια, την ίδια μελωδία, στο ίδιο γύρισμα, ακριβώς.
- Ερ. Καθισμένοι πού; Ο ένας πίσω απ' τον άλλο ας πούμε; Δέκα παιδιά και δέκα;
- Δ.Ε. Ναι, ο ένας πίσω απ' τον άλλο ήτανε...
- Ερ. Λαούτα υπήρχαν;
- Δ.Ε. Όχι, μόνο η λύρα. Σκέτη.
- Ερ. Συναυλία με σκέτη λύρα και στον πεντοζάλη δεν είχε τίποτα άλλο;
- Δ.Ε. Στον πεντοζάλη έπαιζε αυτός μόνος του μετά.
- Ερ. Με γερακοκούδουνα;
- Δ.Ε. Όχι, πολλές φορές και μ' ένα σκέτο δοξάρι αλλά μόνος του τελείως, δεν χρειαζόταν λαγούτο.
- Ερ. Κι όταν λέμε σας διεύθυνε; Όρθιος;
- Δ.Ε. Ναι.
- Ερ. Γυρισμένος προς την πλευρά σας.
- Δ.Ε. Ακριβώς.
- Ερ. Σαν κανονικός μαέστρος.
- Δ.Ε. Ναι, εμάς κοιτούσε.
- Ερ. Και τι έκανε; Μέτραγε;
- Δ.Ε. Ακριβώς. Μας έλεγε «πάμε» ξέρω 'γω, «αλλαγή», αυτά.
- Ερ. Δε μου λες Βαγγέλη, τα είκοσι παιδιά που παίζανε μαζί, η κίνηση του δοξαριού ήταν η ίδια;
- Δ.Ε. Η ίδια. Η ίδια. Γιατί ένας να έκανε λάθος κίνηση ή να έχανε, να πήγαινε λίγο πίσω ακουγότανε γιατί δεν είχαμε τίποτα άλλο. Ούτε λαγούτο, ούτε φωνή, έτσι; Είκοσι παιδιά που παίζανε τον ίδιο σκοπό, την ίδια μελωδία.
- Ερ. Δηλαδή δεξιά κι αριστερά το δοξάρι ήταν συγχρονισμένο το ίδιο με όλους;
- Δ.Ε. Συγχρονισμένο, ναι.
- Ερ. Μάλιστα.

- Ερ. Είστε τώρα μαθητής του Μουντάκη, έχει σταματήσει το μυαλό μου, πραγματικά και ο πρώτος κιόλας!
- Ερ. Να σου πω κάτι, από αυτούς τους συμμαθητές σου που ήσασταν τότε μαζί σήμερα τι γίνεται; Πώς έχουν εξελιχθεί αυτοί; Τι έχουν κάνει; Τι θυμάσαι δηλαδή; Έχουν γίνει επαγγελματίες;
- Δ.Ν. Έχουν γίνει κάποιοι επαγγελματίες, ναι.
- Ερ. Ποιοι κύριε Νίκο;
- Δ.Ν. Είναι ένας Σκουτέλης, ο Γιώργης ο Σκουτέλης, ένας Πατεράκης, αυτός, του στρατηγού ο γιος. Σκουτέλης Γιώργος λέγεται. Ε, ο Πατεράκης δεν ξέρω το μικρό του όνομα πώς είναι.
- Κ.Κ. Μήπως είναι Ιάκωβος;
- Δ.Ν. Ναι. Ήρθε κι αυτός. Τώρα ο χρόνος μαθητείας του Βαγγέλη δεν υπάρχει, άλλος μαθητής που να είναι τόσο μακρύς, τόσα χρόνια. Ερχόνταν - φεύγανε. Αυτοί πέρασαν όμως. Αυτοί που είπα πέρασαν. Και ένας Βαγγέλης... τώρα το επίθετο...
- Κ.Κ. Αλεξάκης.
- Δ.Ν. Αλεξάκης, ναι.
- Δ.Ε. Έπαιζε κι αυτός, ναι, κάποια στιγμή ασχολήθηκε με το λαγούτο, έπαιζε με τον Πασπαράκη μαζί, ανιψιός του. Ήρθε κι αυτός την πρώτη χρονιά. Μ' αυτόν ξεκινήσαμε μαζί, με το Βαγγέλη. Ναι.
- Ερ. Ο ξανθός;
- Δ.Ε. Ναι, ο ξανθός. Ε, και κάποια άλλα παιδιά που δεν ξέρω την εξέλιξή τους. Από την πρώτη ομάδα που ξεκίνησε τότε τέσσερις - πέντε το πολύ ήταν αυτοί που τελικά ας πούμε κατάφεραν και συνέχισαν και έμαθαν να παίζουν σωστά.
- Ερ. Από εκατό περίπου δηλαδή οι πέντε κατέληξαν να παίζουν.
- Ερ. Όταν ερχόντουσαν νέοι ας πούμε στο τμήμα τους έβαζε σε άλλη τάξη; Αρχάριων;
- Δ.Ε. Ναι, γιατί έπρεπε να ξεκινήσει πάλι απ' το δοξάρι κανονικά. Κι εγώ κάποια στιγμή που είχα ξεκινήσει και μάθαινα σε κάποια παιδάκια μαντολίνο τους είχα εφαρμόσει τις τεχνικές αυτές που λέγαμε με το δοξάρι, στην πένα. Ακριβώς το ίδιο πράγμα.

- Ερ. Μαντολίνο πώς έμαδες εσύ;
- Δ.Ε. Εγώ μόνος μου, μόνος μου. Και αντιμετώπισα το ίδιο πρόβλημα που είχε αντιμετωπίσει ο Μουντάκης ότι δηλαδή μέσα στο μήνα με δέκα παιδιά που ξεκίνησα στον πολιτιστικό σύλλογο στις Δαφνές που κάναμε τότε κάποια μαθήματα έτσι για τα παιδιά... ε, μέσα στο μήνα μου είχαν μείνει δυο. Γιατί δεν είχαν την υπομονή να κάτσουν να παίζουνε σκέτη την πένα, να μάθουν λίγο τις χορδές, να μάθουν την κίνηση...
- Κ.Κ. Θέλανε σ' έναν χρόνο να 'χουνε γράψει δέκα δισκογραφίες.
- Ερ. Στην γιορτή κρασιού ερχόταν ο Μουντάκης;
- Δ.Ε. Είχε παίξει καμιά δυο φορές.
- Δ.Ν. Είχε παίξει μια χρονιά, το '79.
- Ερ. Υπάρχει κάποιος από τους μαθητές του που να σας αρέσει και να παίζει έτσι με το χρώμα του Μουντάκη;
- Δ.Ε. Ναι, βέβαια. Αυτοί σας είπα οι τέσσερις, πέντε που καταλήξαμε τελικά... καταρχήν εγώ άμα ακούσω κάποιον μπορώ να καταλάβω αν έχει το... ή αν έχει περάσει έστω απ' τη σχολή του Μουντάκη.
- Ερ. Ξεχώριζε κάποιον απ' τους μαθητές του; Δηλαδή να πει «α, εσύ καλά πας», εσύ...
- Δ.Ε. Ε, από ό,τι θυμάμαι εμάς, κάποιους που έβλεπε ότι είχαμε πιο... Ναι, πολλές φορές μας...
- Δ.Σ. Σας έβαζε μπροστά - μπροστά.
- Ερ. Τι λέτε;
- Δ.Σ. Ναι. Τους έβαζε μπροστά - μπροστά. Οι φωτογραφίες που έχουμε είναι ο ένας Βαγγέλης κι ο άλλος Βαγγέλης εκεί μπροστά - μπροστά.
- Ερ. Ο Αλεξάκης κι ο Δουλουφάκης.
- Δ.Ε. Ναι.
- Δ.Ν. Το 1981, την ημέρα που πέθανε ο Ξυλούρης είχαμε μάθημα. Πήγα λοιπόν το Βαγγέλη αλλά τον πήγα πιο νωρίς κάπου μισή ώρα πριν την καθορισμένη ώρα του μαθήματος. Βγαίνοντας πάνω σε μια ξύλινη σκάλα δεν ήταν κανείς, μόνο ο Μουντάκης ξαπλωμένος σε μια ξύλινη... αυτή την παλιά πολυθρόνα και γύρισε λοιπόν, είδε ότι ανέβαινε ο Βαγγέλης και του λέει: «Έλα δω». Ανασηκώνεται και καθίζει στην πολυθρόνα, τον βάζει

στην ποδιά του και του λέει: «Σήμερα παιδί μου, Βαγγέλη, δεν θα κάνουμε μάθημα γιατί πέθανε ο καλύτερός μας». Κι εννοούσε τον Ξυλούρη. Και καθίσαμε λίγο εκεί, τον άφησε μετά, είδα ότι συγκινήθηκε πάρα πολύ, δάκρυσε αλλά εμένα αυτό που μου έκανε εντύπωση ήταν ότι τον Βαγγέλη τον συμπεριέλαβε στους οργανοπαίχτες, του είπε ότι «πέθανε ο καλύτερός μας» κι αυτόν δηλαδή τον έβαλε μέσα γιατί τον κοίταζε στα μάτια και του είπε. Αυτό δείχνει ότι είχε επαφή, ήθελε να δώσει αυτό που ήξερε, να το δώσει στα παιδιά.

Κ.Κ. Βέβαια. Η ουσία είναι αυτή.

Ερ. Έλεγε τίποτα; Ας πούμε ο καλός οργανοπαίχτης τι έχει, τι χαρακτηριστικά γνώρισμα έχει; Ότι «μη γίνετε ξέρω ‘γω έμποροι», μη γίνετε... Ή το αντίθετο, «όταν πάτε σ’ ένα γλέντι...», έδινε συμβουλές για γλέντια;

Δ.Ε. Όχι.

Ερ. Εσείς γιατί κάτσατε δέκα χρόνια; Δηλαδή φαντάζομαι στον τρίτο τέταρτο χρόνο θα ήσασταν καλός, θα ξέρατε να παίζετε.

Δ.Ε. Εμένα μου άρεσε, όμως.

Ερ. Πώς και κάτσατε, ας πούμε; Συνεχίσατε να παίρνετε γνώσεις από αυτόν, χρώμα;

Δ.Ε. Από ένα σημείο και μετά ήταν κι η επαφή που είχαμε αναπτύξει, η σχέση, γιατί πολλά απ’ τα κομμάτια τα έβγαζα και μόνος μου, άκουγα το...

Ερ. Εσάς δηλαδή σας είχε ξεχωρίσει μετά και σας έκανε ιδιαίτερο μάθημα;

Δ.Ε. Όχι, ιδιαίτερο δεν μας έκανε αλλά...

Ερ. Εσύ δηλαδή αυτά τα χρόνια πήγαινες και άκουγες τα ίδια πράγματα;

Δ.Ε. Όχι, δεν άκουγα τα ίδια πράγματα αλλά από κάποιο σημείο και μετά εμείς πολύ πιο εύκολα ακούγαμε ή μαθαίναμε ένα κομμάτι από ό,τι η υπόλοιπη ομάδα που είχε ο Μουντάκης. Ερχότανε κατά καιρούς τα νέα άτομα, προσπαθούσε να τα βάλει, να ξεκινήσει πάλι απ’ την αρχή αλλά ο βασικός πυρήνας που ήτανε εμείς, συνέχιζε. Απλώς ασχολιόταν λιγότερο με μας γιατί εμείς είχαμε πλέον τη δυνατότητα να μαθαίνουμε πιο εύκολα τα κομμάτια, ξέρω ‘γω μας έδειχνε ένα κομμάτι και μετά μας έλεγε

«πηγαίνετε στη διπλανή αίθουσα οι τέσσερις – πέντε», όσοι ήσασταν, «μάθετέ το» και ασχολιόταν με τους καινούργιους.

Ερ. Εσείς είσαστε μεταλλειολόγος, σπουδάσατε. Σας πέρασε ποτέ η ιδέα απ' το μυαλό να γίνετε οργανοπαίχτης;

Δ.Ε. Επαγγελματίας;

Ερ. Επαγγελματίας λυράρης;

Δ.Ε. Όχι, όχι.

Ερ. Το κάνατε μόνο για την παρέα, ας πούμε.

Δ.Ε. Γιατί μ' αρέσει, ναι.

Ερ. Πού παίζετε σήμερα ας πούμε; Δηλαδή πότε θα πιάσετε λύρα;

Δ.Ε. Τώρα επειδή έχω οικογένεια είναι δύσκολα αλλά όταν ήμουνα μόνος μου οποιαδήποτε στιγμή, ας πούμε πρωί...

Ερ. Οι νέοι της παρέας, ας πούμε σας λέγανε «Βαγγέλη πιάσε λίγο τη λύρα»;

Δ.Ε. Εγώ επειδή είχα μάθει διαφορετικά, είχα διαφορετικά ακούσματα, από τον Μουντάκη, δηλαδή εννοώ ότι είχα μάθει να ακούω σωστή μουσική επομένως οι παρέες που έκανα ήταν βασικά με μεγάλους, πιο μεγάλους από μένα οι οποίοι ξέρανε την παλιά την παραδοσιακή μουσική, τα κομμάτια.

Ερ. Σωστή τώρα τι εννοείτε; Ποια είναι η σωστή;

Δ.Ε. Δηλαδή ότι εγώ δεν μπορούσα να ακούσω ας πούμε Ζερβάκη. Ο Ζερβάκης ο Κώστας ξέρει τι σημαίνει ή να πάω να ακούσω λύρα με ντραμς μέσα και με αρμόνια και με συνθεσάιζερ και δεν ξέρω ήγω τι. Επομένως οι παρέες που κάναμε ήταν με μεγάλα άτομα, πολύ πιο μεγάλα ηλικιακά από μένα.

Ερ. Με ποιους ας πούμε;

Δ.Ε. Με ξαδέρφια πιο μεγάλα, με θείους, με συγγενείς, με φίλους πιο μεγάλους.

Ερ. Γιατί; Η νεολαία θα πήγαινε να ακούσει, ας πούμε, Ζερβάκη;

Δ.Ε. Η νεολαία που έκανα εγώ παρέα, οι φίλοι μου οι οποίοι δεν ήτανε της σχολής της δικιάς μας ας το πούμε δεν... δηλαδή δεν... ούτε γλεντούσαν ούτε διασκεδάζαν όπως εμείς, ούτε ακούγαν το ίδιο είδος μουσικής όσον αφορά στην κρητική μουσική, έτσι;

Ερ. Οπότε εσείς βγαίνατε με μεγαλύτερους, με θείους κι αυτά και παίζατε λύρα τότε;

Δ.Ε. Ναι, στην παρέα παίζαμε λύρα, μαντολίνο...

- Ερ. Με τους συνομήλικους όχι;
- Δ.Ε. Οι συνομήλικοι..., λίγες φορές ήταν που κάναμε παρέα με συνομήλικους...
- Ερ. Ή με κοπέλες να είναι στην παρέα, όταν ήσασταν ανύπαντρος;
- Δ.Ε. Εντάξει, ήτανε... ήταν και κοπέλες ανάλογα. Απλώς εμείς συνεχίζαμε αυτό το παραδοσιακό στιλ της παρέας. Δηλαδή να κάτσουμε να πούμε τα γνωστά τα κομμάτια, τα... Σκορδαλό, Μουντάκη, Καγκλή ξέρω 'γω, Κλάδο, κι όλα αυτά τα... Ροδινό και κάναμε μια όμορφη παρέα από 'κει και μετά τίποτα άλλο.
- Ερ. Στην παρέα τι παίζατε; Και συρτά, κοντυλιές;
- Δ.Ε. Όχι, τα πάντα, τα πάντα.
- Ερ. Χορευτικά ας πούμε, μαλεβιζιώτη, παίζει κανείς στην παρέα;
- Δ.Ε. Στην παρέα όχι χορευτικά αλλά κοντυλιές βασικά, τα συρτά κάνα αμανέ...
- Ερ. Αμανέδες τα λέτε;
- Δ.Ε. Ναι.
- Ερ. Το Όσο βαρούν τα σίδερα;
- Δ.Ε. Ναι.
- Ερ. Όχι ταμπαχανιώτικα ή ταμπαχανιώτικους μανέδες; Τραγούδια, πώς τα λέτε αυτά;
- Κ.Κ. Αναλόγως την παρέα, είναι τα άτομα. Αναλόγως όπως το είπε ο Βαγγέλης είναι...
- Ερ. Γιατί έχουμε αυτή την απορία, ο καθένας έχει και μια ορολογία διαφορετική.
- Κ.Κ. Εγώ πιστεύω ότι σε όλες τις παραδοσιακές μουσικές υπάρχουν τα καλά όπως τα είπαμε κι υπάρχουν και τα κακά. Δηλαδή εγώ πιστεύω ότι η δικιά μας η μουσική, η κρητική παραδοσιακή μουσική πιστεύω ότι το κάθε όργανο έχει το δικό του ρόλο. Υπάρχουνε π.χ. συγκροτήματα, επαγγελματίες που βγαίνουνε σε πάλκο και σε γλέντια και συνέχεια και λένε ότι δουλεύουνε και κάνουν και δείχνουνε και βλέπεις ξέρω 'γω το λαούτο κι είναι πιο δυνατά από τη λύρα. Γιατί; Γιατί το θέλει ο λυράρης. Ή γιατί δεν έχει τη δύναμη να παίζει ο λυράρης. Καταλάβατε; Δηλαδή τα είδη... πράγματα...
- Ερ. ...ατέλειες του λυράρη...

Κ.Κ. Συγκροτήματα... Ας πούμε υπάρχουνε κάποιοι λαουτιέρηδες που τσι λένε ξέρω 'γω μεγάλα ονόματα από λαούτα. Ε, δεν μπορούν αυτά τα λαούτα να παίξουν με τα πέντε ονόματα. Γιατί; Γιατί άμα κάτσουνε δίπλα τους θα φύγουνε. Δεν υπάρχει καμία χημεία να δένει τον ένα με τον άλλον. Γιατί; Γιατί ο ένας ξέρει το ρόλο του και του αλλουνού του έχουνε διδάξει λάθος ρόλο.

Ερ. Του λαουτιέρη ή του λυράρη;

Κ.Κ. Του κάθε λαουτιέρη ή του κάθε κιθαρίστα ή του κάθε... όπως είναι ας πούμε... Μερικοί τα έχουνε ξεχωρίσει, μερικοί δεν τα 'χουνε ξεχωρίσει. Και τι εννοώ ξέρω 'γω. Λένε «ο Καραντινός θα 'ρθει με τον Βαγγέλη τον Δουλουφάκη και θα παίξουν στη σημερινή βραδιά στο τάδε χωριό, στην εκδήλωση». Π.χ. μας καλούν ξέρω 'γω στη γιορτή κρασιού στις Δαφνές. Ε, δεν μπορούμε όμως εμείς 12:00 η ώρα να κατεβούμε και να κάνουμε τσι τραγουδιστές με το μικρόφωνο το ασύρματο και να παίζουν από πίσω αρμόνια, ντραμς όπως το είπε ο Βαγγέλης, μπουζούκια...

Δ.Ε. Γίνεται κι αυτό.

Κ.Κ. ... για να κάνουν το χατίρι, να το πούμε, τση κάθε γυναίκας που είναι από κάτω γιατί μερικοί νομίζουν ότι η μουσική είναι η γυναίκα. Δεν ξέρω αν έχει περάσει απ' το μυαλό σας ή αν έχετε ακούσει που λένε ξέρω 'γω...

Ερ. Η μουσική είναι γυναίκα; Ή απευθύνεται σε γυναίκες;

Κ.Κ. Υπάρχει αυτή η νοοτροπία. Ας πούμε μια απλή έτσι... μια κουβέντα, μια πρόταση, «άμα αρέσει στις γυναίκες θα πας καλά, άμα δεν αρέσει στις γυναίκες δεν γίνεσαι όνομα». Δεν μιλάω λάθος, εδώ, παραδείγματα. Ας πούμε ο Βαγγέλης ανέφερε τώρα κάποιο όνομα. Εγώ δεν θέλω να μιλήσω για το όνομα αλλά πιστεύω ότι δεν είναι κρητική μουσική. Κι όταν μου βγαίνεις εμένα στην τηλεόραση ή κάπου να προβάλεις και κρατάς αυτό τοπραματάκι (τη λύρα) που δεν είναι άψυχο και λες ότι για μένα δεν υπάρχει ούτε Σκορδαλός, ούτε Μουντάκης και είμαι εγώ, εκεί...

Δ.Ν. Εκτός τόπου και χρόνου.

Κ.Κ. ... έχεις χάσει που λέω εγώ την μπάλα.

- Ερ. Εσείς κύριε Κώστα σε ποια ηλικία έτσι αρχίσατε να συνειδητοποιείτε ότι θέλετε να ασχοληθείτε με το λαούτο και να προβληματίζεστε σε όλα αυτά που λέμε τώρα;
- Κ.Κ. Λοιπόν. Σε ηλικία δεκάξι χρονών ξεκίνησα το λαούτο. Ο πατέρας μου παλιός λαουτιέρης.
- Ερ. Το όνομά του;
- Κ.Κ. Μιχάλης Καραντινός. Ο πατέρας μου ήταν ένας άνθρωπος ο οποίος ήτανε παραδοσιακός παίκτης, έπαιζε εκεί με τον Καρπουζάκη, τότε ξέρεις... με έναν ξάδερφό του ας πούμε, μαζί παίζανε...
- Ερ. Με τον Καρπουζάκη;
- Κ.Κ. Ανιψιός του. Γιατί υπάρχουν πολλά σόγια στο χωριό ας πούμε που παίζουνε. Είναι ο Γιατρομανωλάκης ο πατέρας του, ο Μανούσος, εσύ ξέρεις τώρα... Τι θέλω να πω; Ότι όταν πρωτοπήγα με έναν Καρπουζάκη με έναν ας πούμε άνθρωπο που ήξερε πέντε πράματα, όχι πέντε, δεκαπέντε ή τριάντα πέντε από μουσικά πράματα κι από θέμα παράδοσης, εμένα με ρωτούσε τότε ο Μανώλης και μου έλεγε: «Κώστα, ποιον έχεις πρότυπο, τον καλύτερο λαουτιέρη σήμερα»; Κι η απάντησή μου ήτανε, ξέρεις ποια; «Ο Βαγγέλης Τσαπατάκης».
- Ερ. Σταματάκης;
- Κ.Κ. Τσαπατάκης. Που μετά από χρόνια, μετά από χρόνια όμως κατάλαβα ότι το πρότυπό μου δεν ήταν ούτε καλός τραγουδιστής, ούτε ό'ι καλός λαουτιέρης, δεν ήταν καταρχήν λαουτιέρης. Γιατί; Γιατί είχα κάποια ακούσματα π.χ., μ' άρεσε, τον είχα ακούσει, έλεγα ξέρω 'γω Απόψε Παναγία μου ένα σουξέ δικό του, της εποχής και μου 'χε κολλήσει εμένα σαν πιτσιρικάς, πράμα που συνταυτίζεται τώρα με τον Βαγγέλη, ότι ο κάθε ένας στην ηλικία τη δικιά του άμα δεν έχει περάσει κάποια πράματα και κάποιες καταστάσεις δεν μπορεί ας πούμε ούτε καν να συζητήσει. Πολλές φορές ας πούμε τυχαίνω σε παρέες κι όλα αυτά κι έχουνε συζητήσεις και δεν μιλάω καθόλου. Γιατί; Γιατί άμα μιλήσω θα τσακωθούμε.
- Δ.Ε. Δεν μπορείς να διακρίνεις το σωστό απ' το λάθος.
- Κ.Κ. Δεν μπορείς να βγάλεις άκρη. Κάποτε, ας πούμε, πήγα μ' έναν πρώτο μου ξάδερφο στη Φόδελε να κανονίσει μια κουμπαριά, για βόλτα εγώ, και

γυρίζει και πίνουμε καφέ σε μια καφετέρια στην (πλατεία) ναι, στον ποταμό και γυρίζει κάποιος και του κάνει: «Ο καλύτερος λυράρης για μένα είναι ο Αεράκης». Και μου κάνει «σήκω να φύγουμε». Εφύγαμε. Και του λέω «κάτσε τώρα, δεν ξέρουν οι ανθρώποι, μη μιλείς». «Σήκω να φύγουμε γιατί θα φύγω και θα σ' αφήσω έπασε». Και ο ξάδερφός μου ο συγκεκριμένος ξεκίνησε... δηλαδή σοβαρός κριτής για λύρα και για μουσική δικιά μας. Δεν ασχολείται π.χ. αλλά ξέρει να κρίνει.

Ερ. Ξέρει να ακούσει δηλαδή αυτά που ακούει, ε;

Κ.Κ. Εγώ έχω πει ότι στη δικιά μας μουσική δεν έχουμε τώρα κριτές παλιούς. Γιατί; Γιατί υπάρχει απογοήτευση. Ποια απογοήτευση; Όταν ξεκινάς και γράφεις μια δισκογραφία, νέους καλλιτέχνες και δεν γράφεις αυτό που είσαι κι αυτό που σε λένε και από πού είσαι και το τι παίζεις, μόνο παίζεις όπως λένε «τα ξαναζεσταμένα φαγητά», τα ζεσταίνουνε και τα ξαναβγάνουνε, το ίδιο πράγμα είναι. Χύμα, το έχουμε μάθει, εύκολη λύση, Αποκόρωνα, όπως άκουσα ας πούμε από ονοματεπώνυμο λυράρη σε μαγαζί και είχε παίξει – με τον Ρασιδάκη ήμασταν – ...

Ερ. Με τον Ρασιδάκη το Μανώλη, τον λυράρη.

Κ.Κ. Παρέα. Και μπαίνουμε στο «Λύρα» μέσα. Να σας το πω; Γωνιανάκης.

Δ.Ν. Ε, καλά.

Κ.Κ. Ακούτε τώρα εδώ. Και μετρώ κι έχει παίξει τον Αποκόρωνα από δέκα διαφορετικούς δρόμους, από Μι, από Ρε, από Λα, από Σολ κι έχει παίξει δηλαδή το ίδιο κομμάτι δεκαπέντε φορές με διαφορετικές μαντινάδες και σταματά. Και κάνει: «Τώρα θα σας παίξω ένα καινούριο κομμάτι, ακυκλοφόρητο, δικό μου» και ξαναξεκινά Αποκόρωνα με καινούργια μαντινάδα. Ε, πού παμε; Ας πούμε ο Γωνιανάκης, δεν θα τότε δεις ποτέ να σου κάνει ένα ταξίμι. Γιατί; Γιατί δεν ξέρει, γιατί δεν παίζει λύρα. Είναι το στιλ του τέτοιο, παίρνει ένα λαούτο που γαζώνει που το λέμε εμείς... πράγμα που το λαούτο το συγκεκριμένο όποιο και να πάρει δεν μπορεί να πάει να κάτσει με τον Βαγγέλη να παίζει. Δεν γίνεται με τον Βαγγέλη να παίζει.

Ερ. Γιατί;

Κ.Κ. Γιατί; Γιατί είναι τα ακούσματα, είναι το πιστεύω του καθενός, η χημεία. Γιατί; Γιατί έχουνε μπερδέψει ρόλους. Δηλαδή ο Βαγγέλης θα παίζει και

θέλει ξέρω ‘γω από το λαούτο να παίζει την πένα, ας πούμε... Ο Παπατσαράς που λέγαμε, έβλεπες έναν άνθρωπο σε μια ηλικία τώρα πενήντα χρονώ και έκανε αυτό το πράμα. Και είχε άμα έβλεπες αυτό το πράμα, αυτό το χέρι του, έκανε αυτό το πράμα...

Ερ. Σαν κύκλους.

Κ.Κ. Καμπάνες που λέγαμε εμείς. Η συνοδεία. Βοηθός λύρας. Όχι «λαούτο κι ακ’λούδα μου συ να σε τραβώ κι όπου πάω... πηγαίνω εγώ». Όχι. Εγώ πρέπει να βοηθώ εσένα και να σε ανεβάζω. Οι ρόλοι, αυτό που λέμε οι ρόλοι. Σήμερα τα ‘χουμε μπερδέψει. Βλέπουμε ξέρω ‘γω και κάνει ο άλλος «μπρλμπρλμπρλ». Ποιος είσαι να σε μάθω;

Ερ. Το λαούτο; Για ποιους μιλάτε;

Κ.Κ. Γενικά. Ποιος είσαι να σε μάθω; Ή ένα άλλο πράγμα. Μιχάλης Τζουγανάκης. Δεν ξέρω αλλά δεν... μουσικός μπορώ να τόνε πω τον άνθρωπο αλλά μη μου πεις για κρητικά ή για λυράρικα. Και να πούμε και κάτι άλλο; Με ποιο μεγάλο λυράρη έχει παίζει δίπλα του; Τον Κλάδο; Είκοσι μέρες παίζανε στο Κάστρο, αυτό ήταν. Γιατί; Γιατί ήτανε ο Κλάδος. Μπορούμε να πούμε ότι ο Κλάδος δεν έχει γράψει ιστορία; Δεν μπορώ τώρα, ξέρεις, τον Τζουγανάκη να κάνει τον μάγκα του Κλάδου γιατί ο Κλάδος είναι άλλο, είναι μια σχολή, είναι μια ιστορία. Είναι οι ρόλοι. Πρέπει ταπεινός, να σέβεσαι κι όχι μόνο να σέβεσαι τον λυράρη, πρέπει να σέβεσαι και τα υπόλοιπα μέλη γιατί ένα σχήμα... παίζουνε σημασία όλοι. Μπορεί να ‘μαι εγώ ο θεός κι από πίσω άμα έχω τσι αγγέλους και δεν τους ομιλώ θα μου φύγουνε. Είναι η χημεία, είναι πολλά πράγματα.

Ερ. Εσείς είσαστε επαγγελματίας λαουτιέρης;

Κ.Κ. Ναι.

Ερ. Με ποιους παίζετε; Με τον Ρασιδάκη;

Κ.Κ. Ναι.

Ερ. Και το σχήμα αποτελείται από πόσα όργανα;

Κ.Κ. Τέσσερα άτομα.

Ερ. Οι υπόλοιποι;

Κ.Κ. Είναι δύο λαούτα, ένα κρουστό, μια λύρα και δύο φωνές.

Ερ. Το κρουστό ποιος το παίζει;

- K.K. Ο γιος του Μανώλη του Ρασιδάκη.
- Ερ. Το όνομά του;
- K.K. Σταύρος Ρασιδάκης.
- Ερ. Και το άλλο το λαούτο;
- K.K. Γιος του Μανώλη. Λευτέρης Ρασιδάκης.
- Ερ. Κρουστά θα βάζατε ποτέ στο σχήμα; Τα θέλετε;
- K.K. Ναι.
- Ερ. Δεν θα σας πείραζε ένα τουμπερλέκι, ας πούμε;
- K.K. Όχι. Οτιδήποτε έχει σχέση με φυσικό όργανο.
- Ερ. Ένα νταούλι;
- K.K. Νταούλι ναι.
- Ερ. Μία γυναίκα να παίζει ένα κρουστό;
- K.K. Αν είναι καλή στη δουλειά της δεν έχω πρόβλημα εγώ.
- Ερ. Μαντολίνο;
- K.K. Μαντολίνο. Ε, εγώ δεν είμαι και τόσο λάτρης του μαντολίνου αλλά έχω πει και το μαντολίνο ότι χρειάζεται σ' ένα γλέντι. Δηλαδή όταν μια βραδιά θα παίζεις τα συρτά, θα παίζεις τα καλαματιανά, θα παίζεις τον μπάλο γιατί πρέπει να παίζεις και μπάλο αναγκαστικά αν επαίζεις ξέρω 'γω και δέκα λεπτά ή ένα τέταρτο ή μια σούστα γιατί όλοι ας πούμε οι ακροατές δεν θένε μόνο το γύρι - γύρι, τον μαλεβιζιώτη συνέχεια. Αυτός που θα χορέψει το συρτό θέλει μετά να χορέψει κι ένα σιγανό.
- Ερ. Όταν λέτε μπάλο εννοείτε αυτό που λένε στις Κυκλάδες μπάλο, δηλαδή ζευγαρωτό;
- K.K. Ναι, ναι. Μπάλο, ρούμπα. Αλλά και με τους μπάλους τώρα, έχουν μπερδέψει πάλι κι εκεί, δεν ξέρουν τι πάει να πει παραδοσιακά να παίζουν. Δηλαδή αλλιώς είναι να παίζεις μπάλο το Αρμενάκι είμαι κυρά μου κι αλλιώς είναι να παίζεις μπάλο το τελευταίο του Ματθαίου του Γιαννούλη, το... δεν ξέρω ποιο. Μεγάλες διαφορές. Το ίδιο τέμπο το ένα, το ίδιο πράμα και τ' άλλο, καμιά σχέση το ένα, καμιά σχέση το άλλο. Το ένα είναι σκυλάδικο και παραμένει, γεννήθηκε σκυλάδικο και πάει μέχρι να γαβγίσει και το άλλο παραμένει παραδοσιακό και προσπαθείς να μην το χαλάσεις. Αν πιστεύεις. Γιατί όποιος δεν πιστεύει...

- Ερ. Ο ρόλος του κάθε λαούτου στο σχήμα που έχετε είναι καθορισμένος;
- Κ.Κ. Βέβαια.
- Ερ. Δηλαδή;
- Κ.Κ. Υπάρχει πάντα...
- Ερ. Στο δικό σας το σχήμα.
- Κ.Κ. Στο δικό μας; Ναι.
- Ερ. Εσύ δηλαδή παίζεις...
- Κ.Κ. Σόλο.
- Ερ. Κι ο άλλος;
- Κ.Κ. Ακόρντα ή θούρτσες που λέμε εμείς. Το πάνω - κάτω. Είναι αναλόγως το κομμάτι, μπορώ να πω.
- Ερ. Εσύ παρακολουθείς ακριβώς το σκοπό της λύρας;
- Κ.Κ. Βέβαια. Είναι το δέσιμο. Και είναι πάρα πολύ δύσκολο, επειδή έχω περάσει κι από δεύτερο λαούτο είναι πιο μεγάλος ο ρόλος του δεύτερου λαούτου παρά του πρώτου. Και από θέμα κούρασης και από θέμα ψυχο... δηλαδή εσύ κρατάς το συγκρότημα. Γιατί; Γιατί έχεις το χρόνο. Όταν γκαζώνεις εσύ ή είσαι άχρονος πρέπει να γίνω κι εγώ άχρονος και οι υπόλοιποι για να ακουγόμαστε καλά.
- Ερ. Το κρουστό;
- Κ.Κ. Το κρουστό. Το κρουστό εγώ πιστεύω...
- Ερ. Δηλαδή στην τήρηση του χρόνου δηλαδή ποιο παίζει πιο πολύ ρόλο, στο δικό σας σχήμα μιλάμε; Το κρουστό ή το δεύτερο λαούτο;
- Κ.Κ. Στο δικό μας; Το κρουστό. Με το δεύτερο λαούτο. Το δέσιμο. Δηλαδή με το σκάσιμο τση πένας πρέπει να έχουνε σκάσει τα χέρια στο δέρμα. Η ατάκα που λέμε. Όπως και στη μουσική τη δική μας το 'χω πει ότι δεν υπάρχει χρόνος. Και τι εννοώ; Όχι χρόνος το τέμπο, δεν υπάρχει χρόνος από την άποψη, ο χρόνος ο σταθερός κι αυτό το λέω γιατί και το δικαιολογώ.
- Ερ. Σε όλους τους σκοπούς ή στα συρτά;
- Κ.Κ. Στα συρτά πιο πολύ. Και γιατί το λέω αυτό; Όταν θα σηκωθώ εγώ να χορέψω που είμαι ας πούμε πιτσιρικάς ή που είμαι λίγο πιο νέος θα θέλω να μου παίζεις να κάνω τα χτυπήματά μου, τη ζωηράδα μου. Όταν πιάσει ξέρω 'γω κάποιος μεγάλος χορευτής και πάλι αλλά σε μια ηλικία

πενηντάρης, πενηνταπεντάρης, εξηντάρης είσαι υποχρεωμένος να πηγαίνεις με τα πόδια. Υποχρεωμένος. Γιατί; Πολλοί λένε ότι ο χορευτής... ή μάλλον λένε πολλοί χορευτές ότι «δεν μπορώ να χορέψω στην οποιαδήποτε λύρα». Δεν είναι αυτό. Όταν ένας καλός λυράρης ή ο θεός παίζει γρήγορα δεν θα χορέψεις εσύ. Είναι δηλαδή το πάντρεμα. Η επαφή.

Ερ. Αυτό πρέπει όλη η παρέα να το αντιλαμβάνεται. Έτσι; Όχι μόνο το λαούτο που είναι η βούρτσα ή η λύρα...

Κ.Κ. Βέβαια. Όλοι. Ταυτόχρονα. Το ίδιο κλάσμα δευτερολέπτου, η επαφή, η επαφή... ή κάνει μια λεπτομέρεια π.χ. την ώρα που είναι να την κάνει ο Μανώλης με τη λύρα ή την ώρα που ετοιμάζεται να κάνει ταξίμι μέσα σε χρόνους σε συρτό, το καταλαβαίνω. Βούρτσα. Λα παίζουμε, Λα. Μόνο Λα. Μπορεί να πηγαίνει Σολ; Λα. Γιατί το ταξίμι είναι ταξίμι δεν ξέρεις εσύ τη σκέψη του αλλουνού.

Ερ. Συνηθίζεται αυτό, να κάνεις ταξίμι μέσα στο χρόνο;

Κ.Κ. Ναι, σχεδόν συνέχεια. Είναι αναλόγως τις βραδιές. Είναι αναλόγως τον κόσμο που έχεις, είναι αναλόγως τα άτομα που έχεις, δηλαδή παίζει πάρα πολύ σημασία.

Ερ. Είναι δύσκολο το επάγγελμά σας;

Κ.Κ. Πάρα πολύ. Το δυσκολότερο.

Ερ. Ποιες είναι έτσι οι δυσκολίες σας πούμε; Οι σημαντικότερες που έχετε αντιμετωπίσει;

Κ.Κ. Κατ' αρχήν ξεκινάμε από το σπίτι μας να πάμε σ' ένα γλέντι και δεν ξέρεις άμα ξαναγυρίσεις να πα' να δεις τα παιδιά σου ή τη γυναίκα σου ή τον κάθε συγγενή σου. Και γιατί το λέω; Ότι ότι θα σε σκοτώσουν με τα πιστόλια κι όλα αυτά. Μόνο το δρόμο, μόνο δηλαδή την ταλαιπωρία, το ξενύχτι κι όλα αυτά, το πρωί που γυρίζεις, δεν είσαι καλά. Εσύ μπορεί να λες ναι είμαι καλά δεν νυστάζω αλλά δεν είσαι καλά, δεν είναι το ίδιο όπως είσαι ξεκούραστος ή οτιδήποτε...

Ερ. Τι ώρα αρχίζει ένα γλέντι; Τι ώρα φεύγετε απ' το σπίτι;

Κ.Κ. Για το γλέντι;

Ερ. Απ' το σπίτι σας. Για το γλέντι, ναι.

Κ.Κ. Συνήθως μεσημεριανές ώρες, πάντα.

- Ερ. Μεσημεριανές, και πάτε μακριά;
- Κ.Κ. Είναι τώρα πάλι τα άτομα που έχουνε, που λέω εγώ το... θα το πω, την ευδύνη του γλεντιού, την ευδύνη της βραδιάς. Δηλαδή εγώ θέλω να φύγω καλύτερα απ' το σπίτι μου δυο - τρεις ώρες πιο νωρίς και να πάω να τα στεριώσουμε τα πράματα, να λες ναι, εντάξει και να κάτσω να περιμένω τον κόσμο παρά...
- Δ.Ν. Να σε περιμένει ο κόσμος.
- Κ.Κ. ... παρά να πηγαίνεις και να βλέπεις χίλια άτομα σ' ένα μαγαζί, σε γάμο και να μπαίνεις στο μαγαζί 10:30 η ώρα και να τσουρλάς ηχεία μέσα στον κόσμο και να τα στεριώνεις όλα και να λες τριάντα «ναι» μέχρι και καλά να σ' αρέσει εσένα. Καθόλου όμορφο.
- Ερ. Οι υπόλοιποι απ' το σχήμα πάνε δυο ώρες νωρίτερα;
- Κ.Κ. Εμείς μαζί ξεκινούμε, μαζί φεύγουμε, μαζί χαιρετιούμαστε, τα πάντα.
- Ερ. Τι ώρα τελειώνει ας πούμε ένα γλέντι συνηθισμένο;
- Κ.Κ. Αναλόγως.
- Ερ. Ποια είναι η πιο συνηθισμένη ώρα να τελειώσει η δουλειά σας;
- Κ.Κ. Ε, πρωί.
- Ερ. Έξι;
- Κ.Κ. Εκεί, μέσο όρο έξι.
- Ερ. Και μετά πάτε σπίτι και κοιμάστε μέχρι το απόγευμα;
- Κ.Κ. Αναλόγως. Θέλει τουλάχιστον μια ώρα να μαζέψεις τα μηχανήματα και το να χαιρετήξεις τους ανθρώπους. Είναι αναλόγως η διαδρομή που είσαι.
- Ερ. Σε ποιες περιοχές παίζετε;
- Κ.Κ. Σ' όλη την Κρήτη, σ' όλη την Κρήτη. Κι εκτός Κρήτης.
- Ερ. Μπορεί να είστε ας πούμε στα Χανιά και να πρέπει να επιστρέψετε σπίτι;
- Κ.Κ. Χανιά και την επόμενη μέρα Σητεία. Δεν κοιμάσαι καθόλου. Και πρέπει να 'σαι και καλά γιατί την κάθε βραδιά πρέπει να μεταδίδεις αυτό που παίζεις.
- Ερ. Τα μηχανήματα σας αρέσει ας πούμε να τα φτιάχνετε χαμηλά ή θέλετε να τα ακούτε αρκετά; Τι προτιμάτε εσείς ως οργανοπαίχτης;
- Κ.Κ. Σε θέμα έντασης;
- Ερ. Ναι.

- K.K. Για μένα όποιος παίζει δυνατά έχει χάσει το...
- Ερ. Γιατί είδαμε και που παίζατε με τον κύριο Βαγγέλη και παίζατε σαν λαουτιέρης ας πούμε γλυκά, έτσι, μαλακά.
- K.K. Η ένταση, η ένταση εγώ πιστεύω ότι σκοτώνει τη μουσική. Οποιαδήποτε μουσική. Και πάντα οι ηχολήπτες, εσείς τα γνωρίζετε πολύ καλά μάλλον, το σιγανό, στη σιγανή ένταση έχει πιο πολύ παρατηρητικότητα να βρεις ένα λάθος ή ένα τρίξιμο παρά στην ένταση.
- Ερ. Αυτό είναι αλήθεια.
(Διακοπή)
Άλλη δυσκολία σημαντική για να κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο με το επάγγελμα;
- K.K. Χίλια δυο.
- Ερ. Αυτό που είπατε πριν, ότι κρατούν όπλα κι ότι ένας μεθυσμένος μπορεί να σηκώσει όπλο εναντίον σας και να πει «μωρέ δεν το ξέρετε αυτό»;
- K.K. Είναι πάρα πολλοί οι κίνδυνοι. Κάποιος ξεκινάει να πάει σε ένα γλέντι από το σπίτι του για να βάλει φασαρία. Αυτό που σας λέω εσείς μπορεί να μου πείτε ότι δεν στέκει.
- Ερ. Με σκοπό δηλαδή να βάλει καβγά;
- K.K. Ναι. Κι όμως ξέρω άτομα κι ο Νίκος που ασχολείται χρόνια, που μόλις ξέρω 'γω δεις κάποιον στο γλέντι μέσα και λες κατευθείαν «ωχ». Και περιμένεις την ώρα και τη στιγμή...
- Δ.Ν. ... να μπει ο καυγάς.
- Ερ. Έχεις κάποιο συγκεκριμένο περιστατικό, χωρίς να πεις ονόματα;
- K.K. Ναι. Παίξαμε μαζί σ' ένα γάμο με τον Ρασιδάκη στου Καραπίδη, στο Καστέλι πριν δυο χρόνια και ο γάμος έξω τώρα, Νίκο, δυόμισι χιλιάδες άτομα ο γάμος. Και βλέπω ένα άτομο χωρίς να το γνωρίζω, χωρίς τίποτα και κάνω του Ρασιδάκη επειδή είμαστε και κουμπάροι, του λέω: «Κουμπάρε αυτός δεν μ' αρέσει απόψε». Και βγαίνουμε απάνω και παίζουμε και σε μια φάση παίζαμε κατά της δώδεκα, μία η ώρα, θυρούμε κάτι τραπέζια και γυρίζανε και σηκώνονταν το 'να τ' άλλο... Και είναι αυτός κι έχει πειράξει τη γυναίκα κάποιου αλλουνού και πάει ο άλλος, ο άντρας της ας πούμε και του λέει με τον όμορφο τρόπο «κάτσε καλά» και του ζήτηξε

και το λόγο και καλά γιατί την παντρεύτηκες. Δηλαδή από την πείρα σιγά - σιγά...

Δ.Ν. Κάνει μπαμ.

Ερ. Ο πατέρας σας, σας έλεγε ας πούμε όταν ξεκινούσατε στα πρώτα σας βήματα κάποιες συμβουλές σχετικά με τις δυσκολίες; «Πρόσεχε παιδί μου μην το κάνεις αυτό και εξάψεις κανέναν»;

Κ.Κ. Εντάξει, όλα αυτά είναι μέσα στην ανατροφή του κάθε σπιτιού, δηλαδή του κάθε παιδιού μάλλον. Το κάθε σπίτι δίνει... αλλά μουσικά ο πατέρας μου μπορώ να πω ότι από τη μια δεν με βοήθησε κι απ' την άλλη η βοήθειά του ήταν τόσο σημαντική που την είδα μετά από χρόνια. Και τι εννοώ; Εγώ ήξερα κι έπαιζα ξέρω 'γω όλα τα ακόρντα στο λαούτο και δεν ήξερε ο πατέρας μου ότι έχω εγώ... ότι έχει ο πατέρας μου παιδί που ασχολείται με λαούτο. Κρυφά πήγαίνα μέσα στην κρεβατοκάμαρα να κλειδώσω την πόρτα, να δέσω μια μπλούζα στο μανίκι, στο λαούτο να μην ακούγεται. Να μη φεύγει ο ήχος και να παίζω τα ακόρντα.

Ερ. Γιατί αυτό; Νομίζατε ότι...

Κ.Κ. Η ντροπή, η ντροπή ήτανε. Ντρεπόμουνα...

Ερ. Νομίζατε ότι θα σας αποπάρει;

Κ.Κ. ... ο χαρακτήρας μου...

Ερ. Τι ντρεπόσασταν, αφού κι εκείνος έπαιζε;

Κ.Κ. Ντρεπόμουνα... δεν ήθελα να με βλέπουνε, ήταν τα πρώτα βήματα, δεν είχα βγει σε πάλκο να ξεπάρω ή να δω πως είναι το πάλκο.

Ερ. Δεκαέξι χρονών;

Κ.Κ. Ναι, δεκαέξι χρονώ. Και τι ήθελα να πω, ότι... θυμάμαι μια φορά και είχα βάλει, έπαιζα το κομμάτι «Δε θέλω μέσα στην καρδιά να βάλω κι άλλο πόνο» τότε που το 'χε γράψει ο Βασίλης ο Σκουλάς στην Κρητική Ανθολογία. Το 'παιζα λοιπόν κι έρχεται ο πατέρας μου μετά που είχα το μικρό μου το λαούτο και μου κάνει: «Αντράκι μου, το τραγούδι που παίζεις, το κομμάτι, δεν το παίζεις σωστά. Παρ' το δίσκο άμα θέλεις, βάλε εσύ να το ακούσεις, να το μάθεις εσύ». Λέω «μα δείξε μου το...», μου λέει «εγώ, τελείωσα». Η εικόνα που με είδε ο πατέρας μου να κρατώ όργανο, γιατί ήθελε κάποιον κοπέλι, λοιπόν δεν εξανάπαιξε λαούτο αυτός.

- Ερ. Ποιος είναι ο λόγος;
- Κ.Κ. Ο λόγος είναι ότι ήθελε κάποιο κοπέλι του...
- Ερ. ...να συνεχίσει;
- Κ.Κ. ...και δεν το 'κανε ούτε από οικονομικούς σκοπούς... δηλαδή να πηγαίνει στα γλέντια και να αυτό, τίποτα.
- Ερ. Ήταν επαγγελματίας;
- Κ.Κ. Ερασιτέχνης αλλά επαγγελματίας τα παλιά χρόνια όλοι οι ερασιτέχνες παίζανε πάρα πολύ...
- Ερ. Ναι. Με ποιους έπαιζε;
- Κ.Κ. Από το χωριό ας πούμε απ' το Ζαρό, από κει τοπικούς εκεί, ξαδέρφια του.
- Ερ. Με λύρες πάντως.
- Κ.Κ. Ναι.
- Ερ. Να κινδύνεψε η ζωή σας σε κάνα γλέντι;
- Κ.Κ. Ναι. Και τράκαρα και πολλά κι ατύχημα.
- Ερ. Όχι από τρακάρισμα, να σηκώσει κάποιος όπλο.
- Κ.Κ. Ναι, με πιστόλι. Σε μια με τον Καρπουζάκη. Παίζαμε κι ήταν το πάλκο... μάλλον όπως ήταν το πάλκο ανάμεσα στο κενό εμένα και του Καρπουζάκη έλειπε - συγγνώμη για τη φράση - ένα τούβλο απ' το μαγαζί και τα είχανε τότε τα παλιά μαγαζιά και καλά εξαερισμός - παραθυράκι για τα όργανα. Και είναι ο άλλος από μέσα ολομέδυστος, βγάνει το πιστόλι και τον θωρείς και κάνει έτσι. «Νταν». Απ' το παραθυράκι. Ανάμεσα τώρα σε μένα και τον Βαγγέλη.
- Ερ. Κι εσείς παίζατε εκείνη την ώρα;
- Κ.Κ. Ναι, παίζαμε.
- Ερ. Και τι κάνατε; Σταματήσατε.
- Κ.Κ. Εγώ; Εγώ σταμάτησα, δεν ήμουνα εκεί για δύο ώρες μετά. Προσπαθούσα να συνειδητοποιήσω αν ζούσα ακόμη. Χάλασε ο γάμος.
- Ερ. Χάλασε ο γάμος; Το γλέντι δηλαδή...
- Κ.Κ. Χάλασε ο γάμος...
- Ερ. Όχι χάλασε ο γάμος...
- Κ.Κ. Χάλασε ο γάμος, χάλασε.
- Ερ. Η νύφη κι ο γαμπρός;

Κ.Κ. Χάλασε ο γάμος τέλος. Σε μισή ώρα οι μισοί παίζανε ξυλιές και οι μισοί φεύγανε.

Δ.Ν. Διαλύθηκε το γλέντι, το γλέντι.

Δ.Σ. Διαλύθηκε.

Κ.Κ. Μα κι εγώ κι εσύ να ήμασταν τώρα μέσα, να είχαμε τα παιδιά μας ή την οικογένειά μας... Θα κάτσεις; Δεν σε σκοτώσανε με την πρώτη φορά, να σε σκοτώσουν με τη δεύτερη;

Ερ. Βέβαια.

CD 2

Ερ. Να κάνω μια τελευταία ερώτηση μόνο στα παιδιά. Κώστα κρατάς το λαούτο κι είσαι μόνος κι είσαι σε κέφια. Ποιο τραγούδι θα παίζεις;

Κ.Κ. Ποιο τραγούδι;

Ερ. Ναι, ένα.

Κ.Κ. Είναι αναλόγως σε ποια...

Ερ. Είσαι σε μια πολύ καλή ψυχική κατάσταση και θες για τον εαυτό σου να πεις μόνος σου ένα τραγούδι, ποιο θα πεις;

Δ.Ν. Κι είσαι μοναχός σου;

Ερ. Μόνος σου.

Κ.Κ. Τι θα παίζω εγώ; Ένα τραγούδι; Μ' αρνήθηκες κι υπέγραψες.

Ερ. Τίνος είναι αυτό;

Κ.Κ. Του Μουντάκη.

Ερ. Μάλιστα. Εσύ Βαγγέλη;

Δ.Ε. Αυτό που παίζαμε πάνω.

Ερ. Ποιο;

Δ.Ε. Γιάντα σωπάς τον πόνο μου.

Κ.Κ. Ο Μουντάκης παράλειψες, εκτός από τη φωνή που αναφέραμε ότι είχε παντρέψει τη φωνή με το όργανο, πάντρεμα, πιστεύω ότι ήτανε και είναι ο μοναδικός ακόμα -ασχέτως ότι ο άνθρωπος έχει φύγει και να είναι ελαφρύ το χόμα που τον σκεπάζει - που είχε δώσει τόση μεγάλη σημασία και βαρύτητα στο θέμα στίχου, στο θέμα μαντινάδας. Πιστεύω ότι τις

μαντινάδες που έχει προβάλλει ο Μουντάκης... η ομορφιά τση ψυχής του πιστεύω ότι είναι η ολοκλήρωση αυτό το πράμα. Δηλαδή όταν ακούς Γλυκοχαράζει ο αυγερινός με την πρώτη πρόταση, με την πρώτη συλλαβή τελειώνουν όλα. Εξευγαρώσαν τα πουλιά, Γιάντα σωπάς τον πόνο μου και ποιο; Γέμισε ο κόσμος ερωδιές... Δηλαδή...

Δ.Ν. Ό,τι και να πεις είναι καταπληκτικό.

Ερ. Λοιπόν Νίκο...

Δ.Ν. Θα συμπληρώσω. Ρώτησες τον Κώστα αν κινδύνεψε καμιά φορά η ζωή του. Το 2002, δεν θα το θυμάται, τώρα θα το θυμηθεί που θα το αναφέρω, ήμουν παρών. Το σχήμα Ρασιδάκης, ο Μανώλης, ο Κώστας ο Καραντινός και τα παιδιά του Ρασιδάκη, στις Δαφνές, στη γιορτή του κρασιού, την τελευταία μέρα. Είναι η τελευταία φορά που πήγαν κι αυτοί κι η τελευταία φορά που ήμουν κι εγώ υπεύθυνος της γιορτής, τελευταία μέρα. Ένα βράδυ, το τελευταίο βράδυ κατά τις 12:00 η ώρα ζητάει κάποιος ξένος, ένας Ρουμάνος, να του παίξει λέει κάτι. Του παίζανε αυτοί το κομμάτι που ζήτησε. Πάει δεύτερη φορά, το ζητά, το ξαναπαίζουνε. Την τρίτη φορά...

Ερ. Το ίδιο κομμάτι;

Δ.Ν. Το ίδιο. Την τρίτη φορά βγαίνει λοιπόν στο πάλκο, βάζει το πόδι του πάνω έτσι και σηκώνει το παντελόνι και φαίνεται ένα μαχαίρι στην κάλτσα μέσα πολύ μεγάλο. Ικανό να επιφέρει ζημιά. Ο Κωστής λοιπόν του λέει, τον πιάνει από το χέρι, από το μπράτσο και του λέει: «Άμε στο καλό γιατί έχουμε κι εμείς μαχαίρι. Αν το βγάλεις δεν θα προλάβεις να το χρησιμοποιήσεις, θα σε σφάξω». Δεν χρειάστηκε γιατί εμείς επεμβήκαμε και τον πήγαμε στην αστυνομία, ο άνθρωπος ήταν μεθυσμένος αλλά δεν παύει το πρόβλημα να υπήρχε. Δηλαδή...

Ερ. Δεν τράβηξε μαχαίρι; Το έδειξε όμως.

Δ.Ν. Το έδειξε όμως. Το έδειξε. Απειλή. Το θυμάσαι Κώστα;

Κ.Κ. Ναι. Κάνεις το χατίρι του. Το κάνεις μια φορά, το κάνεις δυο φορές, το κάνεις τρεις φορές αλλά δεν γίνεται όμως και κάθε βράδυ, δηλαδή ο ενοχλητικός είναι ενοχλητικός. Είναι εκεί για ένα σκοπό. Ποιο σκοπό; Μόνο για φασαρία. Δεν μπορεί ένας ενοχλητικός να πάει κάπου και να

κάτσει με σταυρωμένα τα χέρια, ήσυχα. Δε γίνεται. Κι εδώ δυστυχώς είναι...

Ερ. Λοιπόν Νίκο Δουλουφάκη είσαι ο οργανωτής και όχι μόνο, στη συνέχεια και για πολλά χρόνια, ο άνθρωπος που οργανώνες την γιορτή που αναφέρατε, του κρασιού, στις Δαφνές όπου περνάγανε κάθε μέρα και διαφορετικός καλλιτέχνης μπορούμε να πούμε δεκαπέντε - είκοσι καλλιτέχνες κάθε χρόνο. Πώς τους είδες σαν ανθρώπους; Αυτούς τους καλλιτέχνες της κρητικής μουσικής που καλούσες στην κατάρτιση του προγράμματος, στις συναλλαγές που είχες μαζί τους; Χωρίς να αναφερθείς φυσικά σε ονόματα, δεν μας ενδιαφέρει.

Δ.Ν. Θα πάμε τριάντα χρόνια πίσω. Θα πάμε το 1976 που για πρώτη φορά οργανώθηκε η γιορτή του κρασιού. Τα πράγματα τότε ήταν διαφορετικά από ό,τι είναι σήμερα και στην ποιότητα της μουσικής αλλά και στους εκφραστές της, στους εκτελεστές, στους δημιουργούς. Δηλαδή ήταν περιορισμένοι σε αριθμό αυτοί οι γνωστοί... οι γνωστοί στο ευρύτερο κοινό, δηλαδή σε επίπεδο νομού Ηρακλείου που ήμασταν εμείς εκεί και κατ' επέκταση και στην Κρήτη. Χαρακτηριστικά ήτανε ο Μουντάκης, ο Κλάδος, οι Ξυλούρηδες, ο Σκορδαλός, ο Σηφογιωργάκης, ο Σκευάκης ο Νίκος, ήταν τα πρώτα ονόματα τότε. Ο Ροδάμανθος... και υπήρχαν μερικοί εκκολλαπτόμενοι όπως ο Χαράλαμπος ο Γαργανουράκης, ο Μανώλης ο Καρπουζάκης αλλά αυτοί ήταν ακόμη νέοι στην ηλικία. Ήμαστε λοιπόν σε μια εποχή που η δικτατορία μόλις είχε πέσει κι ερχόμασταν κι είχε μια ανάγκη ο κόσμος να γλεντήσει. Δεν ήταν γνωστοί, δεν υπήρχε η τηλεόραση, το ραδιόφωνο ήταν περιορισμένο και η γιορτή αυτή έδωσε τη δυνατότητα στους ανθρώπους της κρητικής μουσικής να παρουσιάσουν σε μεγάλο κοινό το έργο τους. Στο ερώτημα τώρα του Μανώλη πώς τους είδα. Όλους αυτούς που είπα έχουμε συνεργαστεί και σε προσωπικό επίπεδο, γνωριζόμαστε προσωπικά δηλαδή.

Ερ. Πριν από τη γιορτή γνωριζόσυνα μαζί τους;

Δ.Ν. Όχι. Τους περισσότερους όχι.

Ερ. Επομένως αρχίζεις να συναλλάσσεσαι μαζί τους πλέον...;

Δ.Ν. Ναι. Κι επειδή εγώ ήμουν υπεύθυνος και του καλλιτεχνικού προγράμματος της γιορτής αναγκαστικά έκλεινα μαζί τους τις ημερομηνίες και ερχόμουν σε επαφή και πριν από τη γιορτή αλλά και μετά, σ' αυτό με βοήθησε πάρα πολύ ο Σκορδαλός ο οποίος μου έδωσε οδηγίες και συμβουλές όσον αφορά την πρόσκληση των καλλιτεχνών και τις ημερομηνίες. Ήταν ιδέα του δηλαδή να είναι κάθε μέρα και άλλο καλλιτεχνικό σχήμα, ήταν ιδέα του Σκορδαλού, και άλλες ιδέες. Αυτοί λοιπόν οι άνθρωποι επειδή έχουν το έμφυτο ταλέντο είναι... μπορώ να τους χαρακτηρίσω, να τους πω ιδιόρρυθμους; Να τους πω έτσι με ιδιαιτερότητες, να τους πω ότι δεν μπαίνουν σε καλούπια του κοινού ανθρώπου. Μπορεί να παρεξηγήσουν ένα πράγμα που... για ένα θέμα που για εμάς τους υπόλοιπους δεν υπάρχει καθόλου. Ο άλλος δεν θα πειραζόταν καθόλου. Ή να είναι τόσο μεγαλόψυχοι για άλλα που να λες «μα τι είναι αυτοί»; Έτσι... καλλιτέχνες αυτοί. Έτσι; Πάρα πολλοί, πάρα πολλοί από αυτούς που έχω γνωρίσει και αναφέρομαι τώρα και στους συνεργάτες τους, τους λαουτιέρηδες, δεν είναι μόνο οι λυράρηδες, είναι κι οι λαουτιέρηδες διότι κι αυτοί είναι ένα κομμάτι του συγκροτήματος, πολλοί από αυτούς, μάλλον οι περισσότεροι, έχουν συνδέσει την καλλιτεχνική αξία με την προσωπικότητα. Δεν είναι τυχαίο ότι κι ο Μουντάκης κι ο Σκορδαλός ήταν μεγάλες προσωπικότητες. Πέρα από την τέχνη τους, πέρα από τη μουσική κατάρτιση, ήταν αξιόλογοι άνθρωποι. Πάρα πολλοί κι όχι μόνο αυτοί, πολλοί καλλιτέχνες ήταν έτσι. Δεν έχουμε μεγάλα... μεγάλο όνομα στη μουσική ή λυράρη ή λαουτιέρη που να είναι χαμηλής νοημοσύνης ή έτσι επιπέδου πολιτισμικού ή πολιτιστικού. Είναι υψηλού, υψηλού δείκτη όλοι αυτοί τους οποίους εγώ γνώρισα.

Ερ. Όλοι αυτοί οι καλλιτέχνες τι νομίζετε, τι παραξενιές έχουνε;

Δ.Ν. Ο καθένας έχει τώρα τη δικιά του παραξενιά, τι να πω; Να αναφέρω πολλές;

Ερ. Ας πούμε μια παραξενιά εγώ θα έλεγα ίσως που μπορεί να υπάρχει είναι ότι μπορεί να πίνουνε κάποιοι. Ή να τους αρέσουνε οι γυναίκες, γιατί όχι; Να είναι ευσυγκίνητοι, ας πούμε.

- Δ.Ν. Αυτό νομίζω ότι είναι ένας μύθος, ότι οι καλλιτέχνες έχουν εξωσυζυγικές σχέσεις πολλές...
- Ερ. Όχι, δεν μιλάω για εξωσυζυγικές σχέσεις. Μπορεί να βλέπουν μια γυναίκα που χορεύει ωραία κι απλώς να παίζουνε πιο δυναμικά, ας πούμε, πιο ρομαντικά. Να εμπνέονται ας πούμε.
- Δ.Ν. Αυτά όμως δεν λέγονται, αυτά δεν λέγονται, ναι, δεν τα έχω παρατηρήσει. Δεν νομίζω ότι μπορώ να απαντήσω σ' αυτό.
- Ερ. Ίσως να' ναι πιο ευαίσθητοι. Και μόνο ότι ασχολούνται με το όργανο.
- Δ.Ν. Ναι. Είναι ευαίσθητοι, ήταν ευαίσθητοι. Και όλους αυτούς που γνώρισα. Και μιλάμε ότι όλα τα μεγάλα ονόματα εκτός από τον Ξυλούρη που δεν πρόλαβε να 'ρθει, όλοι οι άλλοι, με όλους τους άλλους έχουμε συνεργαστεί.
- Ερ. Την ίδια εποχή τότε τι μαγαζιά υπήρχαν στο Ηράκλειο;
- Δ.Ν. Ξεκινήσανε από το '69 τα πρώτα κρητικά μαγαζιά. Με τον Γαργανουράκη, με τον Σκουλά, με τον Ψαρονίκο, τον Ξυλούρη δηλαδή... Ήταν οι πρώτοι που ασχολήθηκαν σε μαγαζί. Η μεγάλη άνθηση του κρητικού μαγαζιού στο Ηράκλειο άρχισε το '71, '72. Αποκορύφωμα, δεκαετία του '70 ήταν σε πλήρη άνθηση. Μιλάμε συγχρόνως να λειτουργούν τουλάχιστον έξι, εφτά, οχτώ μαγαζιά με κρητική μουσική. Καθαρά κρητική μουσική. Γιατί από τις αρχές της δεκαετίας του '80 άρχισαν στην κρητική μουσική και έβαλαν νησιώτικα, ήταν το πρώτο βήμα για να διασπάσουν την κρητική μουσική... ήταν τα νησιώτικα. Και μετά από τα νησιώτικα ήρθε και το μπουζούκι που μετά τις 2:00 η ώρα έχουν τα περισσότερα, έχουν τώρα και μπουζούκι. Γάμος δύσκολα θα τελειώσει με κρητική μουσική, τώρα. Θα έχουν κι ένα μπουζούκι με σχήμα να...
- Ερ. Βιολάτορες καλούσατε;
- Δ.Ν. Ναι. Βέβαια.
- Ερ. Ποιους;
- Δ.Ν. Έχει παίζει ο Αβυσσινός, ο Κωστής ο Βασιλάκης, ο Τσαντάκης. Αυτοί τουλάχιστον ήταν στο Ηράκλειο, οι πιο γνωστοί.
- Ερ. Από άλλες περιοχές;
- Δ.Ν. Ο Σπανακάκης ο Αριστείδης, τρομερός, Ηρακλειώτης, Σταυρουλάκης Γιώργης... αυτός έχει πεθάνει. Αυτοί ήταν οι βιολάτορες του Ηρακλείου. Το

Ρέθυμνο δεν είχε βιολάτορες. Ύστερα οι βιολάτορες της Σητείας ήταν μακριά και δεν ήταν γνωστοί. Πολύ περισσότερο δε των Χανίων, άγνωστοι για εμάς.

Ερ. Ασκομαντούρες;

Δ.Ν. Ασκομαντούρες ναι. Έχει παιχτεί ασκομπαντούρα για δυο - τρία χρόνια όχι όμως σαν αποκλειστικό όργανο της βραδιάς αλλά για μια - δυο, μισή ώρα σαν εμφάνιση μόνο να την κάνουμε γνωστή, για να κάνουμε γνωστή την ασκομαντούρα.

Ερ. Ποιος;

Δ.Ν. Ένας από τα Βορίζα, ο Κώστας πρέπει να τον ξέρει, Φαραγκουλιτάκης. Φαραγκουλιτάκης. Δεν ξέρω αν ζει ακόμα ο άνθρωπος.

Ερ. Νομίζω ότι έχει πεθάνει.

Δ.Ν. Ναι, ήταν τότε μεγάλος στην ηλικία. Ασκομπαντούρα αυτός.

Ερ. Θιαμπόλι;

Δ.Ν. Και διαμπόλι, έπαιζε και διαμπόλι.

Ερ. Πώς και εσάς σας έδωσαν αυτή την αρμοδιότητα να είστε ο υπεύθυνος για τη γιορτή του κρασιού;

Δ.Ν. Κοιτάξτε, οι Δαφνές είναι κεφαλοχώρι μεγάλο του νομού Ηρακλείου. Τα προϊόντα που παράγει είναι σταφίδα, λάδι και κρασί. Το κρασί είναι απ' τα παλιότερα προϊόντα που παράγει το χωριό σε μεγάλες ποσότητες και η ποιότητά του είναι περίφημη, ξακουστή. Αυτό λοιπόν ήταν ένα ερέθισμα και δόθηκε αυτή η σπίθα, αυτό το έναυσμα απ' το κρασί. Και λέω «γιατί να μην κάνουμε πολιτιστικές εκδηλώσεις, να προβάσουμε το κρασί, να προβάσουμε το χωριό, την κρητική μουσική, τους χορούς, τα τραγούδια»;

Ερ. Ήσασταν δημοτικός σύμβουλος;

Δ.Ν. Όχι, υπάλληλος ήμουνα. Υπάλληλος. Εισηγήθηκα στο συμβούλιο και απεδέχθη την πρόταση και έτσι επειδή οι άνθρωποι έφευγαν κι ερχόντανε, οι άρχοντες κάθε τέσσερα χρόνια αλλάζουν, μοιραία κι αναγκαστικά ανέλαβα, όχι χωρίς να το θέλω βέβαια...

Ερ. Πρωτοβουλία δικιά σας ήταν πάντως να αναλάβετε αυτή την ευθύνη.

Δ.Ν. Ναι. Ε, ναι. Μ' άρεσε κιόλας, είναι αλήθεια, μ' άρεσε η κρητική μουσική κι ο Βαγγέλης ξεκίνησε από 'κει. Αυτό ήταν το ερέθισμα. Γιατί δεν ήταν μόνο

ότι ασχολήθηκα μ' αυτά και στο σπίτι, άλλες περιόδους – εποχές του χρόνου ήταν συχνές οι επισκέψεις καλλιτεχνών στο σπίτι.

Ερ. Πληρωνόντουσαν οι οργανοπαίχτες, έτσι δεν είναι;

Δ.Ν. Στην αρχή όχι. Μετά από κάποια χρόνια, ναι. Αλλά συμβολικά.

Ερ. Ποια χρονιά αρχίσατε να οργανώνετε εσείς τη γιορτή του κρασιού;

Δ.Ν. Το '76', το 1976.

Ερ. Παλιότερα υπήρχε γιορτή κρασιού;

Δ.Ν. Όχι, όχι τίποτα.

Ερ. '76 με...

Δ.Ν. Μέχρι και σήμερα.

Ερ. Εσείς οργανώνετε μέχρι και σήμερα;

Δ.Ν. Όχι. Πριν από δυο χρόνια άφησα, εσταμάτησα.

Ερ. Ποιος είναι υπεύθυνος τώρα;

Δ.Ν. Τώρα είναι υπεύθυνος... μία ομάδα, μια επιτροπή από τον πολιτιστικό σύλλογο και τους φορείς του χωριού.

Ερ. Στην αρχή λοιπόν δεν πληρωνόντουσαν, ερχόντουσαν κι έπαιζαν έτσι;

Δ.Ν. Ναι, οι καλλιτέχνες ερχόνταν έτσι.

Ερ. Χαρτούρα έπεφτε;

Δ.Ν. Ναι, κι ακόμα πέφτει.

Ερ. Τώρα πληρώνονται;

Δ.Ν. Τώρα πληρώνονται, ναι.

Ερ. Τα ποσά είναι πολύ ψηλά για ένα μέσο υπάλληλο; Για ένα δάσκαλο, για ένα καθηγητή μέσης εκπαίδευσης; Δηλαδή θα πάρει το συγκρότημα τη βραδιά χίλια ευρώ; Δυο χιλιάδες ευρώ;

Δ.Ν. Όχι τόσα. Όχι, όχι. Τώρα εγώ τ' άφησα όταν ήμουνα υπεύθυνος τα άφησα με 300 ευρώ τη βραδιά, για όλο το συγκρότημα.

Ερ. Για όλο το συγκρότημα.

Ερ. Ήταν για όλους ίδια η αμοιβή; Για όλα τα συγκροτήματα;

Δ.Ν. Όλα, όλα, όλα, όλα, όλα. Μηδενός εξαιρουμένου. Δεν μπορούμε εμείς την καλλιτεχνική αξία του καθενός να την κρίνουμε και να την αξιολογήσουμε με χρήμα. Έτσι; Όλοι το ίδιο. Το δέχονται οι άνθρωποι, κανείς δεν έφερε αντίρρηση, δεν έφερε ποτέ αντίρρηση.

- Ερ. Καθημερινές έρχονται και παίζουν ή Σαββατοκύριακα;
- Δ.Ν. Αρχίζουμε Παρασκευή ή Σάββατο και τελειώνουμε μετά από δεκαπέντε μέρες.
- Ερ. Σεπτέμβρη;
- Δ.Ν. Ιούλιο. Αρχές Ιουλίου.
- Ερ. Αρχίζει δηλαδή 4-5 Ιουλίου και πάει μέχρι 25-30;
- Δ.Ν. Ναι. Πόσο... δεκαπέντε μέρες. Συνεχώς, κάθε βράδυ.
- Ερ. Και τι; Τρώνε κιόλας;
- Δ.Ν. Ναι, κουζίνα. Πλήρη κουζίνα.
- Ερ. Τι έχει; Έχει εισιτήριο;
- Δ.Ν. Όχι, δεν έχει εισιτήριο.
- Ερ. Έχει τραπέζια;
- Δ.Ν. Τραπέζια, καρέκλες, ναι.
- Ερ. Ο καθένας παραγγέλνει δηλαδή αυτό που θα φάει, αυτό που θα πει;
- Δ.Ν. Όχι αυτό που θα πει, το κρασί είναι δωρεάν.
- Ερ. Μάλιστα. Να μη σας κουράσουμε άλλο, ευχαριστούμε πάρα πολύ. Ήτανε σημαντικά όλα αυτά, δεν τα έχουμε ακούσει από κανέναν άλλον. Τιμή μας που συνομιλήσαμε μαζί σας. Ευχαριστούμε πάρα πολύ.
- Δ.Ν. Κι εμείς ευχαριστούμε.